

Entliczek pentliczek

KU DZIECKU Program wychowania przedszkolnego

**Barbara Bilewicz-Kuźnia
Teresa Parczewska**

*„Łatwiej jest zniszczyć czy wypaczyć talent dziecka,
niż doprowadzić do jego rozkwitu”
Howard Gardner*

*Wszystkim tym, którzy sprawiają,
że talenty innych mogą rozkwitać –*

Autorki

© Copyright by Nowa Era Sp. z o.o. 2010
ISBN 978-83-7409-949-3
Warszawa 2010

Autorzy: Barbara Bilewicz-Kuźnia, Teresa Parczewska.
Opracowanie redakcyjne i redakcja merytoryczna:
Anna Boboryk.
Projekt okładki: Agnieszka Cieślukowska
Zdjęcia na okładce: I A Cieślukowska, IV Shutterstock
Zdjęcia: Maciej Wróbel
Projekt graficzny: Agnieszka Cieślukowska.
Realizacja projektu graficznego: Edyta Jurczak.

Nowa Era Sp. z o.o.
Aleje Jerozolimskie 146D, 02-305 Warszawa
tel.: 0 22 570 25 80; faks: 0 22 570 25 81
infolinia: 0 801 88 10 10 (z telefonów stacjonarnych),
0 58 721 48 00 (z telefonów komórkowych)
www.nowaera.pl, e-mail: nowaera@nowaera.pl

1/02/2010

Druk i oprawa: Drukarnia Księży Werbistów
Publikacja została wydrukowana na papierze offsetowym Speed-E Offset 80 g
i na tekturze Arktika 215 g produkcji International Paper - Kwidzyn S.A.
Papier certyfikowany, pochodzący z zasobów odnawialnych,
wg norm FSC (Forest Stewardship Council).

Spis treści:

O Autorkach / 4

Wstęp / 5

1. Podstawy teoretyczne programu / 7

2. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania / 14

3. Treści edukacyjne / 20

4. Sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania / 50

5. Metody diagnozy osiągnięć rozwojowych dziecka / 58

6. Ewaluacja programu / 62

7. Załączniki / 66

7.1. Planowanie pracy metodą projektów / 66

7.2. Kwestionariusz zdolności i osiągnięć dziecka w wieku przedszkolnym / 67

7.3. Skala kompetencji emocjonalnych / 73

7.4. Skala uzdolnień twórczych / 75

7.5. Skala kompetencji matematycznych / 77

7.6. Kwestionariusz rozmowy z dzieckiem do badania zainteresowań przyrodniczych / 79

8. Wykaz literatury pomocniczej dla nauczyciela / 81

O Autorkach programu wychowania przedszkolnego *Ku dziecku*

Barbara Bilewicz-Kuźnia – doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, adiunkt w Zakładzie Pedagogiki Przedszkolnej Instytutu Pedagogiki UMCS. Autorka i realizatorka szkoleń i kursów doskonalących dla nauczycieli w ramach współpracy z Centrum Rozwoju Dziecka w Lublinie; konsultant programów edukacyjnych realizowanych przez TVP Lublin. Zainteresowania naukowe: rozpoznawanie i rozwijanie zdolności poznawczych, twórczych i emocjonalno-społecznych dzieci; nauczyciel, szkoła, przedszkolak i uczeń w okresie reformy edukacji. Autorka programu stymulowania rozwoju zdolności twórczych dzieci sześciolletnich i kilkunastu artykułów naukowych.

Teresa Parczewska – doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, adiunkt na Wydziale Pedagogiki i Psychologii UMCS w Lublinie, w Zakładzie Pedagogiki Przedszkolnej. Zainteresowania naukowe: badania i aktywność dydaktyczna związane głównie z kształceniem i wychowaniem dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Autorka monografii: *Metody aktywizujące w edukacji przyrodniczej uczniów klas I–III* (2005), podręcznika: *Edukacja ekologiczna w przedszkolu. Wybrane zagadnienia* (2009) oraz kilkunastu artykułów w czasopismach o zasięgu krajowym; członek Zespołu Edukacji Elementarnej PAN, Akademickiego Seminarium Edukacji Dziecka przy UAM w Poznaniu, Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego – Oddział Lubelski oraz ekspert Komisji Kwalifikacyjnej przy Kuratorium Oświaty w Lublinie; konsultant około 50 odcinków programu edukacyjnego dla dzieci *Jedynkowe Przedszkole*.

WSTĘP

Szybko postępujące aktualne przemiany cywilizacyjne implikują potrzebę modernizacji szkolnictwa, zasad oświatowych i teorii pedagogicznej. Pojawiają się nowe priorytety edukacyjne związane z zapewnieniem wysokiej jakości kształcenia każdej jednostki, modelu kształcenia lepiej dostosowanego do indywidualnych potrzeb i zdolności wychowanków, większej autonomii placówek, lepszego dostępu do edukacji dla najmłodszych dzieci oraz zwiększenia udziału rodziców w tym procesie.

Teoretycy pedagogiki podkreślają potrzebę edukacji promującej rozwój, która zakłada: koherencję celów wychowania i nauczania z celami rozwoju, koherencję oczekiwań dziecka i celów dorosłych, koherencję relacji pomiędzy nauczycielami, rodzicami i innymi członkami społeczności wychowującej¹.

W związku z tym, podstawą działań edukacyjnych staje się wiedza nauczyciela o właściwościach rozwojowych dziecka oraz umiejętność widzenia go jako jednostki rozwijającej się w charakterystyczny dla siebie, indywidualny sposób. Nauczyciel wspierający wzrastanie dziecka już nie kieruje jego rozwojem, lecz w nim uczestniczy, a pomocny mu program jest strategią wielokierunkowej stymulacji aktywności dziecka i samego wychowawcy.

Nowa podstawa programowa wychowania przedszkolnego², obowiązująca w placówkach edukacyjnych od września 2009 roku, otwiera przed dziećmi i nauczycielem nowe możliwości pracy: wyboru treści, miejsca, czasu, tempa i okoliczności uczenia się, rozumianego jako samodzielne gromadzenie doświadczeń i ich rekonstruowanie. Natomiast sam proces edukacyjny, który z założenia ma być skuteczny, przyjazny i nowoczesny, nie skupia się już tylko na zdolnościach

---

¹ J. Uszyńska-Jarmoc, *Rozwój dziecka a edukacja*, w: K. Lubomirska (red.), *Edukacja elementarna. Podstawy teoretyczne – wybrane zagadnienia*. Zeszyt I., CODN, Warszawa 2005, s. 55–56.

² Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, z dnia 23 grudnia 2008 r. Dz.U. z dnia 15 stycznia 2009 r.

intelektualnych dzieci i opanowywaniu przez nie wiedzy, ale przede wszystkim na odkrywaniu i pobudzaniu ich naturalnych uzdolnień i predyspozycji.

Treści zawarte w programie *Ku dziecku* zachęcają nauczyciela do pracy opartej na działaniu, indywidualizacji i różnicowaniu (zarówno sposobów pracy, jak i efektów końcowych) we wszystkich obszarach: społecznym, emocjonalnym, poznawczym i fizycznym. Program akcentuje wspieranie rozwoju dziecka, umożliwianie zaspokajania jego aktualnych potrzeb oraz dostosowywanie zadań do rozpoznanego poziomu rozwojowego. Zgodnie z intencją programu i jego podstawą teoretyczną, jaką jest teoria konstruktywizmu oraz koncepcja inteligencji wielorakich Howarda Gardnera, dzieci, podejmując zadania, kierują się osobistymi motywami i potrzebami, mają swobodę w wyborze zadań (rodzaju, czasu trwania, partnera) oraz rozumieją użyteczność celu działania.

Podstawową metodą badawczą, pozwalającą nauczycielowi przeprowadzać diagnozę edukacyjną, jest obserwacja, a pomocnym narzędziem badawczym – umieszczony w programie *Kwestionariusz zdolności i osiągnięć dziecka*. Do programu dołączono również inne narzędzia badawcze, konstrukcji własnej, zawarte w aneksie, które pomogą nauczycielowi w bardziej wnikliwej diagnozie zdolności, zainteresowań i osiągnięć dziecka; podano także przykłady narzędzi standaryzowanych wraz z bibliografią.

Naszym zamierzeniem było stworzenie programu, który pozostawia nauczycielowi i dzieciom dużą autonomię oraz jest środkiem wielopłaszczyznowej stymulacji aktywności.

Żywimy nadzieję, że program będzie inspiracją do takich twórczych działań.

Autorki

I. Podstawy teoretyczne programu

Podstawą teoretyczną programu *Ku dziecku* jest koncepcja inteligencji wielorakich Howarda Gardnera, z której wynikają praktyczne cele edukacji: kształcenie i wychowanie skoncentrowane na jednostce, jej zdolnościach i zainteresowaniach, oraz konstruktywizm jako teoria wiedzy, poznawania i uczenia się.

W świetle teorii H. Gardnera ludzie różnią się między sobą profilem inteligencji, mającej strukturę złożoną, wieloraką, zaś jej różne aspekty ujawniają się w procesie rozwiązywania problemów.

Intelekt, w rozumieniu H. Gardnera, ma wieloraki charakter, a inteligencja jest zdolnością rozwiązywania problemów lub tworzenia produktów, które mają konkretne znaczenie w danym środowisku, kontekście kulturowym czy społecznym; umiejętnością pozwalającą jednostce, chcącej osiągnąć zamierzony cel, znaleźć najbardziej odpowiednią drogę do niego prowadzącą. Badacz jest zdania, że poznawczą kompetencję bądź sprawność człowieka lepiej opisuje się w kategoriach zróżnicowanego zbioru zdolności, talentów czy też umiejętności, zwanych inteligencjami. Inteligencja – według autora – to pewien potencjał biopsychiczny, nie jest ona określonym czynnikiem, lecz zbiorem wielu różnych, niezależnych od siebie zdolności, dlatego potencjał przedstawia jako inteligencje wielorakie.

W teorii H. Gardnera za podstawę przyjmuje się istnienie u każdej jednostki wielu różnych inteligencji, które w tym programie są określane mianem zdolności. Wyróżnia się zdolności: **słowno-językowe (lingwistyczne), wizualno-przestrzenne, muzyczne, cielesno-kinestetyczne, logiczno-matematyczne, interpersonalne, intrapersonalne, przyrodnicze oraz egzystencjalne**³.

Każda inteligencja opiera się na potencjale biologicznym, który określają czynniki genetyczne, a ostatecznie wyraża się w postaci będącej skutkiem wzajemnych oddziaływań tych czynników oraz czynników środowiskowych⁴. Małe dziecko, według H. Gardnera, tworzy sobie teorie i koncepcje działania świata, zarówno

---

³ M. Suświłło, *Inteligencje wielorakie w nowoczesnym kształceniu*. Wyd. UWM, Olsztyn, 2004, s. 17–18.

⁴ H. Gardner, *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*, Media Rodzina, Poznań 2002, s. 130.

świata fizycznego, jak i świata ludzi. Wówczas rozwijają się u niego zaczątki znajomości podstawowych systemów symbolicznych – języka, liczb, muzyki, przedstawień graficznych i malarskich. Przyswajanie tych systemów odbywa się bez formalnego, bezpośredniego udziału nauczyciela. Dzieci rozwijają te umiejętności, w głównej mierze wchodząc w spontaniczne interakcje z otaczającym światem⁵, zauważają i odbierają różne formy informacji kulturowych, mają przy tym odmienne potrzeby i przystosowują treść przekazów do różnych struktur motywacyjnych i poznawczych, dlatego też w procesie edukacyjnym należy brać pod uwagę te czynniki rozwojowe⁶.

Zdaniem badacza, w przedszkolu i pierwszych klasach szkoły podstawowej nauczanie powinno być skoncentrowane na odkrywaniu przez dziecko własnych predyspozycji. Dziecko, będące w okresie najbardziej dynamicznego rozwoju, jakim jest wiek przedszkolny, może odnaleźć coś, co je szczególnie zainteresuje i będzie zgodne z jego potrzebami, ujawnić zdolności i zainteresowania, które będzie rozwijać w przyszłości w szkole, pracy i w życiu codziennym. Konkludując, H. Gardner uznaje, że celem szkoły powinno być rozwijanie różnych rodzajów inteligencji, kształtowanie zainteresowań, które odpowiadają konkretnemu spektrum inteligencji każdego ucznia. Edukacja powinna być zorganizowana w taki sposób, by nauczyciele mogli jak najlepiej poznać, zrozumieć i pomóc rozwinąć możliwości dziecka⁷. Gdy nauczyciel oceni te możliwości, istotne jest również poznanie jego stylu poznawczego lub stylu działania, dlatego też niebagatelna jest organizacja przestrzeni edukacyjnej, bogatej w inspirujące i absorbujące uwagę materiały.

W programie *Ku dziecku* pojęcie inteligencji wielorakich zostało zastąpione terminami „zdolność” oraz „zainteresowanie”. To świadome zamierzenie, a jego celem jest budowanie w opinii nauczycieli, rodziców i osób z szerszego kręgu oddziaływań pozytywnej, rozleglejszej konotacji pojęcia „inteligencja”, czego istotą jest spojrzenie na dziecko przez pryzmat jego zdolności, a nie jego braków lub uchybień w postępowaniu. Ideą przewodnią i filozofią programu jest dostrzeżenie w dziecku wszystkich jego osiągnięć, szerokie, wielopłaszczyznowe spojrzenie i interpretacja jego rozwoju, z uwzględnieniem skokowego charakteru tegoż

---

⁵ Tamże, s. 91.

⁶ Tamże, s. 97.

⁷ Tamże, s. 27.

rozwoju, oraz poszanowanie dla indywidualności dziecka. Zależy nam, by nie podkreślać roli czynników poznawczych, kojarzących się z kształceniem intelektu, edukacją, ale by patrzeć na dziecko i jego rozwój wieloaspektowo, uwzględniając aktywność w sferze fizycznej, poznawczej, emocjonalnej i społecznej.

Ideą przewodnią tego programu jest skoncentrowanie się na indywidualnym rozwoju dziecka. Priorytetem jest odkrywanie wielorakich, indywidualnych zdolności i zainteresowań dzieci, pobudzanie ich, wzmocnianie, rozwijanie ze szczególnym uwzględnieniem naturalnej aktywności dzieci i zdolności rozwiązywania problemów.

Program opiera się na założeniu, że nie wszystkie dzieci mają takie same zainteresowania i zdolności, jak również nie wszyscy nauczyciele uczą w ten sam sposób. Dlatego też należy uwzględniać różnice indywidualne między dziećmi, dostrzegalne w praktyce edukacyjnej już na pierwszym szczeblu edukacji, czyli w edukacji przedszkolnej, wykorzystując przy tym współczesne osiągnięcia psychopedagogiczne. Program jest przeznaczony do pracy z dziećmi będącymi na różnych ścieżkach rozwoju, dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych, dziećmi rozwijającymi się prawidłowo i harmonijnie oraz dziećmi o szczególnych lub ponadprzeciętnych wymaganiach edukacyjnych i wychowawczych. Zgodnie z teorią H. Gardnera wczesne ustalenie uzdolnień może bardzo pomóc w doborze doświadczeń korzystnych dla dziecka, ale równie ważne jest ustalenie jego słabych punktów⁸.

Nauczyciele wykorzystujący program *Ku dziecku* powinni patrzeć na swoich podopiecznych zawsze pozytywnie, przez pryzmat ich zdolności, ujmowanych egalitarnie jako właściwe wszystkim dzieciom, jak również elitarnie, gdy jawią się one u niektórych jako uzdolnienia specjalne. Rolą nauczyciela w świetle koncepcji H. Gardnera jest bycie rozumnym „specjalistą od oceniania”, a jego zadaniem jest jak najlepsze zrozumienie zdolności i zainteresowań dzieci, świadomy dobór programu, metod i środków nauczania oraz organizacja przestrzeni edukacyjnej, która najbardziej odpowiadałaby poszczególnym, odmiennym jednostkom⁹.

H. Gardner podkreśla ważność innych osób zaangażowanych w rozwój dziecka: osoby takie to pośrednicy pomiędzy dzieckiem a programem nauki oraz szkołą

---

⁸ Tamże, s. 30.

⁹ Tamże, s. 28.

– w tym wypadku przedszkolem – a społecznością. W koncepcji programowej takimi osobami będą specjaliści, tacy jak pedagodzy, psycholodzy, logopedzi, lekarze, pracownicy organów nadzoru, rodzice i inni przedstawiciele społeczności z przestrzeni rozwoju dziecka.

Kluczowe dla programu pojęcia zdolności i zainteresowań ujmowane są następująco:

Zdolność, według Bolesława Hornowskiego, to indywidualna właściwość osobowości człowieka, której nie można sprowadzać do wykształconych nawyków, ale dzięki której można kształtować różnego rodzaju nawyki, sprawności i umiejętności¹⁰. Zdaniem Władysława Puśleckiego, na ogół przez **zdolność** rozumie się predyspozycje psychiczne umożliwiające łatwą, sprawną oraz skuteczną realizację czegoś¹¹. Zdolności mogą być wszechstronne bądź w jakiejś dziedzinie. Jak podaje Wiesława Limont, problem zdolności można rozpatrywać pod kilkoma względami, wyróżnia się bowiem ich różne rodzaje (zdolności ogólne, uzdolnienia kierunkowe, zdolności twórcze)¹². Rozumienie znaczenia pojęcia zdolności jest szczególnie istotne dla praktyki pedagogicznej, podobnie jak rozumienie związków i zależności pomiędzy pojęciami zdolności a uzdolnienia.

Uzdolnienie definiowane jest jako swoisty układ zdolności warunkujących ponadprzeciętny poziom wykonywania jakiegoś rodzaju działalności, np.: naukowej, literackiej, technicznej, sportowej czy organizacyjnej¹³.

W. Limont uzupełnia tę definicję, twierdząc, że posiadane przez kogoś uzdolnienia są równoznaczne z osiągnięciem przez niego wyraźnie ponadprzeciętnych rezultatów w danej dziedzinie aktywności, wymagającej nie tylko wykonywania operacji elementarnych (co umożliwiają zdolności), lecz także włączenia tych operacji w zorganizowaną sekwencję działań o wyższym stopniu złożoności¹⁴.

Współcześnie jedną z najbardziej popularnych definicji zdolnego ucznia, która doczekała się zapisu prawnego w USA, jest definicja Sydneya Marlanda: „uzdolnione i utalentowane dzieci to te, które zostały zidentyfikowane przez osoby

---

¹⁰ B. Hornowski, *Rozwój inteligencji i uzdolnień specjalnych*, WSiP Warszawa 1978, s. 48.

¹¹ W. Puślecki, *Wspieranie elementarnych zdolności twórczych uczniów*, Kraków 1998, s. 35.

¹² W. Limont, *Synektyka a zdolności twórcze: eksperymentalne badania stymulowania rozwoju zdolności twórczych z wykorzystaniem aktywności plastycznej*, Wydawnictwo UMK, Toruń 1994.

¹³ W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1984, s. 335.

¹⁴ W. Limont, *Synektyka a zdolności twórcze...*, poz. cyt.

o odpowiednich kwalifikacjach jako te, które mają predyspozycje do wybitnych osiągnięć”¹⁵. Uzdolnienia mogą obejmować następujące obszary: ogólne zdolności intelektualne, specyficzne zdolności akademickie, twórcze lub produktywne myślenie, zdolności przywódcze, zdolności artystyczne, zdolności psychomotoryczne¹⁶.

Zainteresowanie, według Antoniny Guryckiej, to ukierunkowana aktywność poznawcza, występująca z określonym nasileniem. Przybiera ona postać wybiórczego stosunku do otaczającego świata, wyrażającego się w dostrzeganiu – pośród wielu innych – określonych problemów, zjawisk czy procesów; w dążeniu do ich zbadania, poznania, rozwiązania oraz w przeżywaniu uczuć pozytywnych i negatywnych, związanych z posiadaniem lub brakiem wiedzy, z rozwiązywaniem lub niemożnością rozwiązania problemu¹⁷. Proces kształtowania zainteresowań, według A. Guryckiej, przedstawia się następująco:

Poszczególne symbole oznaczają:

? – problem, wobec którego stawiamy dziecko,

$\longrightarrow$ – wskazówka, której mu udzielamy,

~~~~~ – samodzielne rozwiązywanie problemu,

$\oplus$ – sygnalizuje pozytywny poznawczy wynik pracy dziecka,

$\bigcirc$ – fakt otoczenia tego wyniku społeczną aprobatą,

$\times N$ – proces należy powtarzać tak długo, aż zjawią się dowody na to, że nowe zainteresowanie zostało obudzone¹⁸.

Ogólne zasady postępowania pedagogicznego oparte są w programie *Ku dziecku* na konstruktywistycznym podejściu pedagogicznym, według którego dziecko uczy się w interakcji z otoczeniem, konstruuje własną wiedzę, nie rejestrując jedynie informacji i nowych danych, lecz budując struktury wiedzy z dostępnych informacji¹⁹. Niezwykle istotne w tym procesie jest to, że dziecko wchodzi w interakcje ze światem zewnętrznym, poznaje rzeczy, ich właściwości, działa,

¹⁵ M. Siekańska, *Koncepcje zdolności a identyfikacja uczniów zdolnych*, w: A.E. Sękowski (red.), *Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

¹⁶ J.H. Borland, *Planning and implementing programs for the gifted*, Teachers College, Columbia University, New York–London 1991.

¹⁷ A. Gurycka, *O sztuce wychowania. Dla wychowawców i nauczycieli*, CODN, Warszawa, 1997, s. 65.

¹⁸ K. Chałas, *Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce*, Wyd. Nowa Era, Warszawa, 2000, s. 36–37.

dokonyje przekształceń, dlatego też kluczowa jest w przedszkolu organizacja przestrzeni edukacyjnej w postaci ośrodków zainteresowań. Dzieci budują tę przestrzeń wspólnie z nauczycielem (angażując również rodziców), dzięki temu mają poczucie, że ich zdanie, potrzeby i wytwory są ważne, i czynnie uczestniczą w śledzeniu procesu rozwoju.

Dziecko poznaje przedmioty poprzez zmysły i w ten sposób aktywizują się u niego podstawowe i złożone operacje umysłowe. Działania te początkowo mają charakter zewnętrzny, lecz w toku powtarzania schematów i gromadzenia różnorodnych doświadczeń stają się bardziej uwewnętrznione, zostają zasymilowane do istniejącego systemu wiedzy. Dziecko poprzez swoją aktywność konstruuje trzy rodzaje wiedzy: **fizyczną** (wiedza o przedmiotach), **logiczno-matematyczną** (operacje umysłowe dokonywane podczas działań na przedmiotach) i **społeczną** (jej podstawą są interakcje społeczne). W toku działań występuje twórcza konfrontacja różnych punktów widzenia i uczenie się od innych. Podkreśla to Lew Siemionowicz Wygotski, którego zdaniem dziecko, dzięki interakcjom z dorosłymi i rówieśnikami, ma możliwość obserwowania i naśladowania innych, i w ten sposób rozwija w sobie wyższe funkcje umysłowe²⁰. Kluczowa staje się więc rola kompetentnego rówieśnika lub dorosłego, który inspiruje, zachęca, dzięki któremu dziecko jest w stanie wykonać zadania wykraczające poza strefę jego aktualnego rozwoju.

Z podejścia konstruktywistycznego wynikają konkretne zasady pedagogiczne, spośród których najważniejsze to:

▶ tworzenie sytuacji edukacyjnych o dwojakim charakterze (organizowania sytuacji inspirujących do gromadzenia doświadczeń – w których nauczyciel jest obserwatorem, oraz organizowanie przez nauczyciela sytuacji bardziej formalnych – kiedy to nauczyciel jest inicjatorem działań dzieci), stanowiących wyzwanie dla dziecka, wywołujących skuteczne zdziwienie, refleksję, ciekawość, konflikty poznawcze, motywujące do skonfrontowania wiedzy w krytycznym badaniu;

---

¹⁹ M. Kowalik-Olubińska, *Konstruktywizm w edukacji małych dzieci*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2006, nr 10, s. 5.

²⁰ Tamże, s. 7.

- ▶ angażowanie dzieci w proces rozwiązywania problemów i sytuacji trudnych, umożliwiające dzieciom posługiwanie się różnymi sposobami porządkowania doświadczeń i tworzenia obrazu świata;
- ▶ tworzenie okazji do podejmowania przez dzieci działań o charakterze badawczym,
- ▶ występowanie nauczyciela w roli współuczestnika dziecięcych działań, zabaw, aktywnego obserwatora, który poznaje dziecięcy sposób myślenia, mądrze inspiruje i stymuluje rozwój dzieci.

2. Szczegółowe cele kształcenia i wychowania

Zgodnie z Podstawą programową wychowania przedszkolnego, nadrzędnym zadaniem placówek i oddziałów przedszkolnych oraz innych form wychowania przedszkolnego jest stymulowanie rozwoju i edukacja dziecka. Jest to możliwe i dokonuje się w ramach różnorodnych oddziaływań, pochodzących zarówno z zewnątrz (od rodziców, rodzeństwa, rówieśników, nauczycieli), jak i działań podejmowanych przez jednostkę. Umiejętna stymulacja pedagogiczna to pomoc w jak najpełniejszej realizacji możliwości rozwojowych, które zmieniają się w ciągu życia: maleją na skutek zaniedbań środowiskowych bądź wzrastają, gdy wspomaganie szczególnie im sprzyja.

Stymulowanie rozwoju dziecka jest ściśle związane z celami kształcenia i wychowania. Cele odnoszą się do wychowanków i opisują zmianę, jaką chcemy w nich uzyskać. Z uwagi na to, że punkt wyjścia tej zmiany w wypadku poszczególnych dzieci jest różny (jako że każde dziecko jest inne), zwykle cele odnosimy do zmian końcowych²¹.

Podstawa programowa²² wyznacza następujące cele wychowania przedszkolnego:

1. wspomaganie dzieci w rozwijaniu uzdolnień oraz kształtowaniu czynności intelektualnych potrzebnych im w codziennych sytuacjach i w dalszej edukacji;
2. budowanie systemu wartości, w tym wychowywanie dzieci tak, żeby lepiej orientowały się w tym, co jest dobre, a co jest złe;
3. kształtowanie u dzieci odporności emocjonalnej koniecznej do racjonalnego radzenia sobie w nowych i trudnych sytuacjach, w tym także do łagodnego znoszenia stresów i porażek;
4. rozwijanie umiejętności społecznych, które są niezbędne w poprawnych relacjach z dziećmi i dorosłymi;

---

²¹ I. Adamek, *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1997, s. 11.

²² Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli..., poz. cyt.

5. stwarzanie warunków sprzyjających wspólnej i zgodnej zabawie oraz nauce dzieci o zróżnicowanych możliwościach fizycznych i intelektualnych;
6. troska o zdrowie dzieci i ich sprawność fizyczną; zachęcanie do uczestnictwa w zabawach i grach sportowych;
7. budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym oraz rozwijanie umiejętności prezentowania swoich przemyśleń w sposób zrozumiały dla innych;
8. wprowadzenie dzieci w świat wartości estetycznych i rozwijanie umiejętności wypowiedzania się poprzez muzykę, małe formy teatralne oraz sztuki plastyczne;
9. kształtowanie u dzieci przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz postawy patriotycznej;
10. zapewnienie dzieciom lepszych szans edukacyjnych poprzez wspieranie ich ciekawości, aktywności i samodzielności, a także kształtowanie tych wiadomości i umiejętności, które są ważne w edukacji szkolnej.

W literaturze przedmiotu wskazuje się na następujący układ (kolejność) celów:

- ▶ rozwój osobowości,
- ▶ kształtowanie postaw i świata wartości,
- ▶ kształtowanie światopoglądu,
- ▶ przygotowanie do samorozwoju,
- ▶ wyposażenie w sprawności i wiadomości²³.

Cele kształcenia i wychowania zawarte w tym programie zostały uporządkowane według dziewięciu kategorii, odnoszących się do rozwijanych obszarów zdolności dziecka, a mianowicie:

I. Cele z obszaru zdolności słowno-językowych (lingwistycznych):

- ▶ rozwijanie języka pod względem komunikacyjnym, gramatycznym i słownikowym oraz mowy wiązanej, a w szczególności: wiedzy o regułach języka i umiejętności ich stosowania, zdolności do rozróżniania sposobów mówienia, zależnie od rodzaju rozmowy i sytuacji mówienia, zdolności poznawczych, od których zależy budowanie znaczeń i odkrywanie znaczeń wypowiedzi rozmówcy, zdolności nawiązywania i podtrzymywania interakcji za pomocą środków językowych

---

²³ I. Adamek, *Podstawy edukacji wczesnoszkolnej*, poz. cyt., s. 11.

i niejęzykowych, zdolności posługiwania się rytualnymi znakami przy uczestniczeniu w obrzędach grupy, zdolności społecznych wyróżniających się w uzgadnianiu relacji między mówiącymi,

▶ zachęcanie do działań twórczych werbalnych i niewerbalnych (układanie rymowanek i krótkich wierszy, tworzenie i opowiadanie historyjek, swobodne interpretowanie przysłów i powiedzeń).

II. Cele z obszaru zdolności wizualno-przestrzennych:

▶ tworzenie warunków do rozwijania wyobraźni i myślenia przestrzennego poprzez rysowanie, malowanie, lepienie, konstruowanie,

▶ zachęcanie do projektowania i wykonywania prostych urządzeń i obiektów, budowania modeli wizualnych (map, schematów, planów różnych miejsc: części pokoju, całego pomieszczenia, domu, przedszkola, ogrodu, placu zabaw),

▶ pomaganie dzieciom w orientowaniu się w przestrzeni, w poznawaniu słownictwa koniecznego do zrozumienia i opisywania lokalizacji w przestrzeni (przed, za, z lewej strony, z prawej strony, w środku).

III. Cele z obszaru zdolności muzycznych:

▶ rozwijanie muzykalności dzieci,

▶ zachęcanie do spostrzegania i odróżniania zjawisk akustycznych w przyrodzie i otoczeniu (klakson samochodu, pianie koguta, szczekanie psa, szum wiatru itp.) oraz dźwięków instrumentów o określonej i nieokreślonej wysokości brzmienia,

▶ doskonalenie koncentracji uwagi i pamięci muzycznej,

▶ zachęcanie dzieci do swobodnych inwencji ruchowych inspirowanych piosenką lub akompaniamentem,

▶ uwrażliwianie dzieci na różne elementy muzyki (tempo i jego zmiany, czas wybrzmiewania dźwięków i trwanie pauzy, rytm, dynamika i metrum, wysokość i barwa dźwięków, artykulacja, struktura utworu),

▶ rozwijanie wyobraźni muzycznej,

▶ tworzenie sytuacji edukacyjnych zachęcających do układania i śpiewania piosenek, gry na instrumentach,

▶ zapoznanie z muzyką, pieśniami i tańcami ludowymi różnych krajów.

IV. Cele z obszaru zdolności cielesno-kinestetycznych:

- ▶ wspomaganie harmonijnego rozwoju dziecka,
- ▶ kształtowanie psychomotoryki,
- ▶ kształtowanie estetyki ruchu,
- ▶ tworzenie warunków do wyrażania emocji za pomocą ciała,
- ▶ zachęcanie do systematycznego uprawiania sportu i do rekreacji,
- ▶ kształtowanie nawyków prozdrowotnych,
- ▶ zapewnianie warunków do harmonijnego rozwoju fizycznego i psychicznego.

V. Cele z obszaru zdolności logiczno-matematycznych:

- ▶ rozwijanie zdolności porównywania, porządkowania, przyporządkowywania w działaniu praktycznym,
- ▶ tworzenie warunków do kształtowania pojęć: zbioru, liczby, wielkości, ciężaru, czasu oraz dostrzegania związków przyczynowo-skutkowych,
- ▶ rozwijanie myślenia operacyjnego w zakresie ustalania stałości ilości nieciągłych, przy wyznaczaniu konsekwentnych serii, stałości masy, długości, objętości cieczy.

VI. Cele z obszaru zdolności interpersonalnych:

- ▶ kształtowanie otwartości na drugiego człowieka, umiejętności dostrzegania różnic między ludźmi,
- ▶ kształtowanie umiejętności odczytywania emocji, intencji i pragnień innych osób, rozumienia innych i współodczuwania,
- ▶ zachęcanie do nawiązywania, kształtowania i utrzymywania zróżnicowanych kontaktów społecznych z osobami pełnosprawnymi i niepełnosprawnymi, z ludźmi innych narodowości i wyznań,
- ▶ zapoznanie ze sposobami efektywnego komunikowania się i rozwiązywania sytuacji trudnych,
- ▶ kształtowanie umiejętności twórczej współpracy w grupie.

VII. Cele z obszaru zdolności intrapersonalnych:

- ▶ zachęcanie do poznawania własnych uczuć i emocji oraz rozumienia na ich podstawie własnego zachowania, a także kierowania nim,
- ▶ rozpoznawanie i nazywanie uczuć pozytywnych i negatywnych (u siebie i innych osób),

- ▶ zachęcanie do poznawania samego siebie (mocnych i słabych stron),
- ▶ umacnianie wiary we własne możliwości, budowanie pozytywnego obrazu siebie i wysokiej samooceny,
- ▶ rozwijanie odporności emocjonalnej.

VIII. Cele z obszaru zdolności przyrodniczych:

- ▶ zachęcanie do dostrzegania i rozwiązywania problemów przyrodniczych, dzielenia się spostrzeżeniami, do interpretowania zjawisk występujących w poszczególnych porach roku,
- ▶ pomaganie w rozumieniu zjawisk i zależności zachodzących w przyrodzie (łańcuch pokarmowy, zamarzanie wody, topnienie lodu, szron, szadź, tęcza),
- ▶ tworzenie warunków do samodzielnego poznawania rzeczywistości przyrodniczej poprzez obserwowanie, eksperymentowanie, odkrywanie,
- ▶ wdrażanie do wykonywania prostych czynności pielęgnacyjnych związanych z uprawą roślin i hodowlą zwierząt,
- ▶ zaznajamianie z wybranymi ekosystemami oraz wybranymi gatunkami roślin i zwierząt będących pod ochroną,
- ▶ zaznajamianie z budową wybranych gatunków roślin i zwierząt żyjących w środowiskach wodnych i lądowych,
- ▶ zachęcanie do dokarmiania zwierząt w okresie zimowym,
- ▶ kształtowanie umiejętności prowadzenia kalendarza pogody, posługiwania się symbolami,
- ▶ pomaganie w dostrzeganiu piękna przyrody, kształtowanie więzi emocjonalnej z przyrodą,
- ▶ zachęcanie do kolekcjonowania materiałów przyrodniczych,
- ▶ wdrażanie do zachowywania szczególnej ostrożności w stosunku do zwierząt i roślin nieznanymi,
- ▶ zachęcanie do otaczania się zielenią ze względów zdrowotnych i estetycznych, projektowania jej doboru,
- ▶ przewidywanie skutków zanieczyszczenia gleby, wody i powietrza,
- ▶ zachęcanie do podejmowania różnorodnych działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego,
- ▶ rozwijanie poczucia odpowiedzialności za najbliższe otoczenie i troski o nie.

IX. Cele z obszaru zdolności egzystencjalnych:

- ▶ wzbudzanie zainteresowania życiem na Ziemi i poza nią,
- ▶ zapoznawanie z dziejami życia na Ziemi,
- ▶ zachęcanie do interpretowania świata,
- ▶ kształtowanie moralności religijnej (zwracanie uwagi na bycie dobrym dla innych ludzi, a także dla zwierząt),
- ▶ tworzenie okazji do uczestnictwa dzieci w inscenizacjach o charakterze religijnym,
- ▶ zachęcanie do dyskursu na tematy religijne,
- ▶ wzbogacanie wiedzy, umiejętności i nawyków religijnych,
- ▶ rozwijanie postawy opiekuńczej wobec wszystkiego, co wymaga pomocy człowieka,
- ▶ kształtowanie umiejętności rozpoznawania dobra i zła,
- ▶ uwrażliwianie na inność (niwelowanie uprzedzeń, stygmatyzacji i stereotypów),
- ▶ rozwijanie postawy przywiązania do tradycji rodzinnych i narodowych,
- ▶ kształtowanie świadomości walorów innych kultur i szacunku do własnych rdzennych wartości,
- ▶ przekazywanie wartości uniwersalnych (szacunek dla życia, pracowitość, sprawiedliwość, punktualność, prawdomówność, uczynność, przyjaźń, koleżeństwo, wzajemna pomoc, bezinteresowność, piękno),
- ▶ kształtowanie umiejętności wychodzenia poza siebie i tworzenia obrazu samego siebie, zdolności patrzenia na siebie oczami innych.

3. Treści edukacyjne

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola ²⁴	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka ²⁵
I. Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i w sytuacjach zadaniowych	W rodzinie: kontakty i więzi emocjonalne w rodzinie, wzajemne relacje, świat życia codziennego dziecka (choroba lub niepełnosprawność, zaniedbywanie i przemoc, odłączenie od rodziców wskutek rozwodu, separacji, choroby, emigracji, umieszczenie poza rodziną, życie w trudnych warunkach, doświadczanie biedy i rozpadu rodziny, osamotnienie); używanie zwrotów grzecznościowych, sztuka prowadzenia dialogu, umiejętność słuchania, nazywanie i wyrażanie uczuć (radość, smutek, złość, strach, gniew), kierowanie emocjami, ukrywanie uczuć, zachowania prospołeczne: okazywanie zainteresowania problemami innych, wzajemna pomoc, sposoby rozwiązywania konfliktów, szacunek dla osób starszych, komunikowanie się z osobami chorymi i niepełnosprawnymi, egoizm i altruizm, przestrzeganie zasad i reguł ustalonych w rodzinie, dzielenie się obowiązkami.	interpersonalne, intrapersonalne, słowno-językowe	1. Odbarza uwagą dzieci i dorosłych, aby rozumieć to, co mówią i czego oczekują, grzecznie zwraca się do innych w domu, w przedszkolu, na ulicy. 2. Przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej (stara się współdziałać w zabawach i w sytuacjach zadaniowych) oraz w świecie dorosłych. 3. W miarę samodzielnie radzi sobie w sytuacjach życiowych i próbuje przewidywać skutki swoich zachowań. 4. Wie, że nie należy chwalić się bogactwem i nie należy dokuczać dzieciom, które wychowują się w trudniejszych warunkach, a także że nie należy wyszydzać i szykanować innych. 5. Umie się przedstawić: podać swoje imię, nazwisko i adres; wie, komu można podawać takie informacje.

²⁴ Zgodnie z Podstawą programową wychowania przedszkolnego dla przedszkoli..., poz. cyt.

²⁵ Tamże.

	W przedszkolu: pracownicy przedszkola, imię i nazwisko, adres przedszkola, rówieśnicy i ich imiona, koleżeństwo i przyjaźń, emocje pozytywne (miłość, sympatia, szacunek, zaufanie, przywiązanie, podziw, radość, wdzięczność, współczucie) i negatywne (złość, niechęć, zazdrość, gniew, lęk, rozczarowanie, nieufność), dziecięce zmartwienia, wspólna zabawa i praca, prawo do inności, tolerancja, niesmiałość, sukcesy i porażki, prawa i obowiązki przedszkolaka, reguły obowiązujące społeczność grupową, współdziałanie i współpraca, obowiązki dyżurnego, odpowiedzialność za siebie i innych, konsekwencje podejmowanych działań, samodzielność w różnych sytuacjach, utrzymywanie porządku, pomoc potrzebującym, zachowania empatyczne, dzielenie się z innymi, zasady komunikowania się z dorosłymi i rówieśnikami (werbalne i niewerbalne); rozwiązywanie sytuacji trudnych i konfliktów w grupie przedszkolnej, interakcje społeczne między grupami dziewczynek i chłopców oraz wzajemne typizacje. W innych środowiskach: sąsiedzi, znajomi, osoby obce, mieszkańcy Ziemi, sposoby porozumiewania się, zachowanie bezpieczeństwa w kontaktach z osobami obcymi, szukanie pomocy w sytuacjach zagrożenia, asertywność, komunikowanie się z przedstawicielami różnych instytucji i zakładów pracy (np. policjant, strażak, lekarz, pielęgniarka, ekspedientka), sposoby zachowania się w instytucjach i miejscach publicznych.	Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Ma świadomość, że istnieją różne rodziny, i zna problemy, które mogą się w nich pojawić; – Odtwarza w zabawie spontanicznej obserwowane zachowania społeczne; – Komunikuje się z otoczeniem w czytelny dla niego sposób; – Podejmuje zadania społeczne, pomaga innym w miarę swoich możliwości; – Wykazuje się umiejętnością właściwego zachowania się w różnych miejscach i kontaktach z różnymi ludźmi.

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
II. Kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych. Wdrażanie dzieci do utrzymywania ładu i porządku	Czynności samoobsługowe: właściwe zachowanie się przed posiłkami, w ich trakcie i po nich, samodzielne posługiwanie się sztućcami, zdejmowanie i wkładanie podstawowych części garderoby, zawiązywanie butów, rozpoznawanie swoich rzeczy wśród innych, chodzenie po schodach. Nawyki higieniczne i kulturalne: mycie rąk przed każdym posiłkiem i zębów po posiłkach, czynności higieniczne przy załatwianiu potrzeb fizjologicznych, właściwe korzystanie z przyborów toaletowych, czesanie włosów, dbanie o czystość nosa, uszu i paznokci, codzienna zmiana bielizny, ubiór odpowiedni do pogody, właściwe zachowanie podczas kaszlu i kichania, korzystanie z serwetki podczas posiłków, estetyczne nakrywanie do stołu, brak pośpiechu podczas jedzenia, higiena pomieszczeń (odkurzanie, wietrzenie). Ład i porządek w otoczeniu: dbanie o porządek w swoim pokoju i sali przedszkolnej, wyrzucanie śmieci do kosza, układanie zabawek.		1. Umie poprawnie umyć się i wytrzeć oraz umyć zęby. 2. Właściwie zachowuje się przy stole podczas posiłków, nakrywa do stołu i sprząta po sobie. 3. Samodzielnie korzysta z toalety. 4. Samodzielnie ubiera się i rozbiera, dba o osobiste rzeczy i nie naraża ich na zgubienie lub kradzież. 5. Utrzymuje porządek w swoim otoczeniu. Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Posługuje się sztućcami. – Rozumie konieczność mycia zębów po posiłkach. – Pamięta o myciu rąk przed każdym posiłkiem oraz po wyjściu z toalety.
III. Wspomaganie rozwoju mowy	Rozwijanie mowy powiązanej: spostrzeganie, rozpoznawanie przedmiotów i kojarzenie nazwy z przedmiotem, nazywanie osób, czynności i zdarzeń, opisywanie przedmiotów, słuchanie i rozumienie wypowiedzi innych, swobodne i jasne	słowno-językowe, interpersonalne, intrapersonalne, twórcze	1. Zwraca się bezpośrednio do rozmówcy, stara się mówić poprawnie pod względem artykulatoryjnym, gramatycznym, fleksyjnym i składniowym. 2. Mówi płynnie, niezbyt głośno, dostosowując ton głosu do sytuacji.

	formulowanie, wyrażanie swoich myśli i przeżyć w różnych sytuacjach, formułowanie różnych form wypowiedzi (pytania, prośby, rozkazy, zakazy, nakazy, w zależności od sytuacji i autora wypowiedzi), prowadzenie i podtrzymywanie rozmowy, uczestniczenie w różnych sytuacjach komunikacyjnych, formułowanie komunikatów, krótkich przekazów informacyjnych, relacji przeżyć swoich i innych, sprawozdań; wdrażanie do komunikatywnych, wielozdaniowych wypowiedzi, łączenie zdań i równoważników w całość logicznie ze sobą powiązaną, nadawanie tytułów; praca z obrazkiem prostym – jedno- i wieloplanowym (wyróżnianie osób i innych elementów obrazka, ich cech, czynności, emocji, czasu, miejsca akcji, wiązanie treści obrazka z rzeczywistością), odczytywanie wizualnych znaków zakazu i nakazu, samodzielne tworzenie piktogramów, nadawanie tytułów; praca z <i>historijką obrazkową</i> (2-, 3-, 4-elementową) – określanie różnic w wyglądzie ludzi, przedmiotów i czynności na obrazkach; łączenie obrazków według logicznego związku: przyczynna – następstwo – skutek, omawianie historyjek w kolejności następstwa obrazków i z utrudnieniami (brak obrazka, zmiana kolejności, od ostatniego obrazka); układanie historyjek obrazkowych w logiczne całości; tworzenie przez dzieci historyjek obrazkowych i nadawanie tytułów;		3. Uważnie słucha, pyta o niezrozumiałe fakty i formułuje dłuższe wypowiedzi o ważnych sprawach. 4. W zrozumiałym sposób mówi o swoich potrzebach i decyzjach. 5. Słucha np. opowiadań, baśni i rozmawia o nich; interesuje się książkami. Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Zwraca uwagę na szczegółowe elementy obrazków i ilustracji tematycznych, zna strukturę opisu obrazków i opowiadań. – Rozumie przekazy symboliczne zawarte na obrazkach i w tekstach literackich. – Podejmuje próby samodzielnego układania opowiadań, wierszy, historyjek, książek, tworzy treść do podanego tytułu i tytuł do treści. – Słucha, rozróżnia i interpretuje różne gatunki literackie (opowiadania, wiersze, legendy, baśnie, bajki). – Rozróżnia różne rodzaje publikacji, interesuje się książkami i czasopismami. – Dokonuje analizy i syntezy słuchowej wyrazów.

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
	praca z <i>opowiadaniem</i> – rozwijanie umiejętności dostrzegania struktury opowiadania i tworzenia dłuższej wypowiedzi zawierającej elementy tej struktury (cel, przedmiot, podmiot, warunki i okoliczności, sposoby i środki działania, osiągnięcia i skutki działania), wpływ cech postaci na sposób jej postępowania; elementy formalne opowiadania: wstęp, rozwinięcie i zakończenie; różne formy aktywności inspirowane opowiadaniem, tworzenie i nagrywanie opowiadań przez dzieci; praca z <i>zagadką</i> – rozwiązywanie zagadek prostych, złożonych i tworzenie własnych; zagadki słowne, wizualne i słuchowe; uzasadnianie odgadniętej odpowiedzi (<i>Po czym poznajesz, że to jest...? Jak się domyśliłeś, że...?</i>); praca z <i>książką</i> – oglądanie, opisywanie ilustracji, porównywanie treści dwu lub trzech ilustracji w tej samej książce, słuchanie treści różnych tekstów (legandy, bajki, baśnie itp.), rozpoznawanie ich, rozmowa na temat treści, zadania i zabawy związane z rozwijaniem rozumienia treści, kształtowanie umiejętności relacjonowania treści przy uwzględnieniu interpretacji, krytyczna ocena różnych treści książek, próby rozumienia treści symbolicznych i abstrakcyjnych;		

	praca z wierszem – słuchanie, rozumienie treści wierszy prostych i abstrakcyjnych, różne typy wierszy, poezja dla dzieci i tworzona przez dzieci, próby tworzenia i publikacji własnych wierszyków; odczytywanie najważniejszej myśli przekazów wizualnych i tekstowych. Rozwijanie mowy pod względem ortofonicznym: <i>ćwiczenia narządów artykulatoryjnych</i> (mięśni narządów mowy, warg, języka, szczęk, podniebienia), <i>ćwiczenia wymawiania głosek i ich połączeń</i>, <i>doskonalenie umiejętności wyrazistego mówienia</i>; <i>ćwiczenia oddechowe</i> (pogłębienie oddechu, rozruszanie przepony, wydłużenie fazy wydechowej, koordynacja między rytmem oddychania a strukturą wypowiedzi); <i>ćwiczenia rytmizujące</i> (uwrażliwianie na rodzaj muzyki, tempo, rytm, natężenie głosu, intonację); <i>ćwiczenia słuchu fizjologicznego</i> (porównywanie dźwięków i odgłosów, naśladowanie słyszanych głosów, dostrzeganie, różnicowanie i naśladowanie dźwięków otoczenia); <i>ćwiczenia słuchu fonematycznego</i> (wyróżnianie, rozpoznawanie i powtarzanie głosek w nagłosie, wygłosie, śródgłosie, analiza i synteza słuchowa wyrazów, rymy, aliteracje). Rozwijanie mowy pod względem słownikowo-gramatycznym: dbanie o prawidłową budowę zdań, stosowanie prawidłowych form fleksyjnych (odmiana przez przypadki: dopełniacz i celownik	

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
IV. Wspieranie dzieci w rozwijaniu czynności intelektualnych, które stosują przy poznawaniu i rozumieniu siebie i swojego otoczenia	rodzaju męskiego, końcówki -a, -u, -owi; miejscownik rodzaju męskiego, końcówki -e, -u, biernik rodzaju męskiego, celownik liczby mnogiej, liczby, rodzaje, formy osobowe, czas przeszły i przyszły, formy męskoosobowe -i i niemęskoosobowe -ly); wzbogacanie mowy w wyrażenia określające relacje (przyimki, zaimki, w tym względne, spójniki); stosowanie prawidłowych konstrukcji składniowych (zdania, równoważniki); <i>udktywnianie i wzbogacanie słownika czynnego</i> – gromadzenie słownictwa tematycznego, wyraży bliskoznaczne, przeciwstawne, wyrażenia frazeologiczne i słowa występujące w stałych związkach, np. <i>biały jak ...</i>, rozumienie przysłów.		
	Cechy przedmiotów i zjawisk: porównywanie i porządkowanie elementów; dobieranie przedmiotów ze względu na wspólną cechę lub kilka cech wspólnych (1, 2, 3, 4 cechy jakościowe); odnajdywanie jakiegoś obiektu spośród innych ze względu na określone kryterium; określanie, czy przedmiot może należeć do grupy ze względu na jakąś cechę; badanie właściwości przedmiotów, proste eksperymenty określające właściwości przedmiotów i obiektów.	logiczno-matematyczne, wizualno-przestrzenne, słowno-językowe	1. Przewiduje, w miarę swoich możliwości, jakie będą skutki czynności manipulacyjnych na przedmiotach (wnioskowanie o wprowadzanych i obserwowanych zmianach). 2. Grupuje objekty w sensowny sposób (klasyfikuje) i formuluje uogólnienia typu: to do tego pasuje, wskazuje objekty podobne oraz te, które są inne. 3. Stara się łączyć przyczynę ze skutkiem i próbuje przewidywać, co się może zdarzyć.

	Logika i matematyka w życiu codziennym dziecka: rozwiązywanie problemów życia codziennego o charakterze logiczno-matematycznym (ciężar, objętość, długość, czas); liczenie w życiu codziennym, zabawy w sklepie, przewidywanie skutków własnych działań i działań innych w zależności od sytuacji, np. złej pogody, złego samopoczucia, sytuacji niebezpiecznych, trudnych sytuacji rodzinnych. Jak używać swojego umysłu, by lepiej radzić sobie w sytuacjach, gdy trzeba coś zapamiętać? Ćwiczenia w kierowaniu uwagą, rozwijanie gotowości do zapamiętywania, zabawy w kojarzenie, planowe zapamiętywanie (analiza i synteza), zapamiętywanie wzorów graficznych (szlaczki, rozety, kompozycje) oraz sekwencji dźwiękowych, wizualnych i ruchowych; zabawy pamięciowe, relaksacyjne i motywacyjne.		Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Potrafi świadomie kierować uwagą, by coś zapamiętać (bodźce sensoryczne, graficzne, dźwiękowe i ruchowe).
V. Wychowanie zdrowotne i kształtowanie sprawności fizycznej dzieci	Żywność i żywienie: produkty żywnościowe, zdrowa żywność, zasady zdrowego żywienia, produkty szkodliwe dla zdrowia (słodycze, chipsy, napoje gazowane), składniki pokarmowe (mięso, jaja, ryby, drób, mleko, nasiona roślin strączkowych, mąka, kasza), podstawowe posiłki (śniadanie, obiad, kolacja), domowe środki zapobiegawczo-lecznicze (miód, czosnek, zioła, soki), właściwe przechowywanie żywności (data produkcji i termin ważności), przetwory na zimę	cielesno-kineestetyczne	1. Dbą o swoje zdrowie; zaczyna orientować się w zasadach zdrowego żywienia. 2. Dostrzega związek pomiędzy chorobą a leczeniem, poddaje się leczeniu, np. wie, że przyjmowanie lekarstw i zastrzyków jest konieczne. 3. Jest sprawne fizycznie lub jest sprawne w miarę swoich możliwości, jeżeli jest dzieckiem o mniejszych możliwościach ruchowych.

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
	(mrożenie, suszenie, konserwowanie), dokładne mycie owoców i warzyw pod bieżącą ciepłą wodą; Służba zdrowia: przychodnie lekarskie, szpital, pogotowie ratunkowe, lekarz, pielęgniarka, rehabilitant, gabinet lekarza i pielęgniarki, wybrane specjalności lekarskie (pediatra, stomatolog, ortopeda, okulista), choroby, szczypania ochronne, pierwsza pomoc przy skaleczeniach. Aktywność ruchowa: spacery, zajęcia w terenie, pokonywanie torów przeszkód, zabawy orientacyjno-porządkowe, zabawy na czworakach, gry i zabawy bieżne, zabawy i gry skoczne, ćwiczenia gimnastyczne z przyborami typowymi (szarfy, piłki, obręcze, wstążki) i nietypowymi (piórka, pudełka i kartony tekturowe, gazety, kolorowe kartki papieru, plastikowe butelki, gąbki kąpielowe, kolorowe chusty), sporty letnie i zimowe, gry sportowe, turystyka, prawidłowa postawa ciała, ćwiczenia zwinności i koordynacji ruchów, rozwijanie ekspresji ruchowej, doskonalenie podań i chwytów, ćwiczenia rytmiczno-taneczne, ćwiczenia czucia postawy ciała w przestrzeni z wykorzystaniem reakcji równoważnych, wzmacnianie mięśni grzbietu i brzucha, utrwalanie nawyku prawidłowej postawy ciała.		4. Uczestniczy w zajęciach ruchowych, w zabawach i grach w ogrodzie przedszkolnym, w parku, na boisku, w sali gimnastycznej. Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Potrafi samodzielnie przygotować sałatkę owocową; – Zbiera i suszy zioła pod kontrolą dorosłych (rumianek i miętę); – Rozumie, dlaczego zbyt długie oglądanie telewizji lub gra na komputerze są szkodliwe dla zdrowia; – Przestrzega ustalonych zasad korzystania z mediów; – Wie, jak się zachować przy skaleczeniu; – Przyjmuje prawidłową postawę ciała w różnych sytuacjach: podczas rysowania, gier stolikowych, oglądania telewizji, podczas posiłków; – Podejmuje próby planowania własnej aktywności w środowisku rodzinnym.

	Kultura czasu wolnego: planowanie i organizacja czasu wolnego, rozwijanie zainteresowań i uzdolnień, upodobania i nawyki, zorganizowane formy aktywności: wycieczki, spacery, wspólne zabawy i rozmowy, odwiedziny u znajomych i rodziny, zajęcia sportowo-ruchowe, majsterkowanie, wspólne czytanie książek i czasopism, korzystanie z mediów; rodzaje mediów, zasady korzystania z mediów (czas przeznaczony na korzystanie z mediów, treść odpowiednia do wieku dziecka, obecność dorosłych, ograniczony dostęp); hałas i jego wpływ na zdrowie człowieka, odpoczynek, relaksacja, sen.		
VI. Wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych	Zagrożenia: niebezpieczne miejsca zabaw (zbiorniki wodne, jezdnia, teren budowy); numery alarmowe (997 – policja, 998 – straż pożarna, 999 – pogotowie ratunkowe, 112 – europejski numer alarmowy); ograniczone zaufanie do osób nieznanomych, agresor, ofiara, złe tajemnice, niebezpieczny dotyk; apteczka pierwszej pomocy (zżywanie lekarstw tylko pod kontrolą dorosłych); substancje niebezpieczne (alkohol, narkotyki, nikotyna), środki pirotechniczne i chemiczne, rośliny trujące (wawrzynek wilcze łyko, jałowiec sabiński, złotokap pospolity, rycynus pospolity, cis pospolity); zachowanie ostrożności w kontaktach ze zwierzętami żyjącymi w okolicy przedszkola; narzędzia i urządzenia techniczne; usługi	cielesno-kinestetyczne wraz ze świadomością zagrożeń	1. Wie, jak trzeba zachować się w sytuacji zagrożenia i gdzie można otrzymać pomoc, umie o nią poprosić. 2. Orientuje się w bezpiecznym poruszaniu się po drogach i korzystaniu ze środków transportu. 3. Zna zagrożenia płynące ze świata ludzi, zwierząt oraz roślin i unika tychże zagrożeń. 4. Wie, że nie może samodzielnie zżywać lekarstw i używać środków chemicznych (np. środków czystości). 5. Próbuje samodzielnie i bezpiecznie organizować sobie czas wolny w przedszkolu i w domu; ma rozeznanie, gdzie można się bezpiecznie bawić, a gdzie nie.

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
	internetowe (strony WWW, komunikatory IM, e-mail, gry internetowe, czaty, grupy dyskusyjne), zagrożenia w internecie (wysyłanie swojego adresu e-mail, wysyłanie swojego zdjęcia, udostępnianie swojego numeru telefonu i adresu zamieszkania), świadomość zagrożeń, zagrożenia związane z poznawaniem ludzi w internecie, z kontaktowaniem się z osobami poznanymi przez internet, spotkania z internetowymi „znajomymi” w rzeczywistym świecie, zasady związane z kontaktami i spotkaniami z osobami poznanymi w internecie. Bezpieczeństwo na drodze: środki transportu i ich rodzaje, zasady zachowania się na drogach w terenie zabudowanym, niezabudowanym, na wsi i w mieście oraz na przejściach dla pieszych, sygnalizacja świetlna, przekraczanie skrzyżowań i przejazdów kolejowych, poruszanie się po drogach pojedynczo i w grupie, światła odblaskowe, zachowanie się w środkach transportu (bezpieczne wsiadanie i wysiadanie, kasowanie biletu, ustępowanie miejsca osobom starszym i chorym); Bezpieczeństwo na placu zabaw: zabawy bezpieczne i niebezpieczne, przedmioty zagrażające życiu i zdrowiu, zasady korzystania z urządzeń służących do zabawy (huśtawka, karuzela, zjeżdżalnia).		Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Pamięta ważne numery alarmowe (997, 998, 999, 112) i potrafi je wybrać w telefonie komórkowym lub stacjonarnym. – Rozpoznaje rośliny trujące, wie, dlaczego są niebezpieczne. – Przestrzega zasad dotyczących kontaktów z osobami poznanymi w internecie. – Rozumie potrzebę zachowania ostrożności na placu zabaw.

VII. Wychowanie przez sztukę – dziecko widzom i aktorem	Elementy dramy i zabawy w teatr: spontaniczna działalność zabawowa, inspirowanie zabaw tematycznych, gry i zabawy integracyjne, zabawy inscenizowane ukierunkowane opowiadaniem, utworami literackimi, baśniami, legendami, wierszami; techniki dramowe (elementy pantomimy, tworzenie pomników, stop-klatka, film, etudy dramowe, wywiady, rozmowy, swobodna improwizacja); oglądanie i przedstawianie różnych form teatru, zabawy w teatr (teatr lalek, kukielkowy, wycinank, chiński teatr cieni, żywy teatr); budowanie sytuacji z poznanej bajki, budowanie poszczególnych scen spektaklu z pomocą konkretnych dzieci, obsadzonych w poszczególnych rolach; tworzenie scenografii (kostiumy, dekoracja i rekwizyty); symbole scenograficzne (twórcze wykorzystanie różnorodnych materiałów: elementy wycięte z kartonu, kubki – sześciiany lekkiej konstrukcji, kawałki materiału, drewniane skrzynki, wieszaki ubraniowe, parasole, drabinki, wykorzystanie uniwersalnych przedmiotów, które pełnią różne funkcje: kostiumy, maski, czapeczki, opaski, naszywki-symbolne na bawełniane koszulki); dobor wraz z dziećmi muzyki do zabaw w teatr, wykorzystanie instrumentów i tworzenie przez dzieci naturalnej muzyki (dzwonki, kołatka, bębneki); ćwiczenia emisji głosu, ekspresja języka, głośne i wyraźne mówienie, sztuka autoprezentacji, praca nad oddechem.	twórcze zdolności słowno-językowe, cielesno-kinestetyczne, interpersonalne, intrapersonalne	1. Wie, jak należy się zachować na uroczystościach, np. na koncercie, festynie, przedstawieniu, w teatrze, w kinie. 2. Odgrywa role w zabawach parateatralnych, posługując się mową, mimiką, gestem i ruchem; umie posługiwać się rekwizytami (np. maską). Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Samodzielnie wykonuje pacynkę lub kukielkę; – Podejmuje próby kontrolowania swojego ciała i emocji podczas występów publicznych; – Stara się mówić głośno i wyraźnie.

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
VIII. Wychowanie przez sztukę – muzyka i śpiew, - pląsy i taniec	Percepcja sztuki: udział dzieci w różnych rodzajach przedstawień, w koncertach muzycznych, wyjścia do kina, teatru (muzycznego, lalki i aktora itp.), filharmonii, rozmowy inspirowane sztuką, wspólne organizowanie uroczystości przedszkolnych dla młodszych dzieci i rodziców. Śpiew: śpiewanie piosenek z repertuaru dziecięcego, ludowego, regionalnego, współczesnych popularnych piosenek (według zainteresowań dzieci), ćwiczenia intonacyjne z wykorzystaniem zabaw, powtarzanie głosem sygnałów i odgłosów zwierząt (<i>Wiejskie podwórko, W lesie, Kukułka, Na łące</i>). Ruch przy muzyce: swobodne wypowiedzi ruchowe dzieci inspirowane piosenką, bajką, opowiadaniem, akompaniamentem, podporządkowywanie ruchów rytmowi muzyki; zabawy ruchowe ze śpiewem (ilustracyjne i inscenizowane, rytmiczne, taneczne); zabawy ruchowe przy akompaniamentie instrumentu (reagowanie ruchem na zmiany zachodzące w rytmie, dynamice, artykulacji, barwie); zabawy z zakresu techniki ruchu (porządkowe, orientujące w przestrzeni, naprężające i rozluźniające, wzmacniające różne grupy mięśni, korektywne), zabawy uwrażliwiające na różne elementy muzyki (tempo i jego zmiany, czas wybrzmiewania	twórcze, wizualno-przestrzenne, muzyczne, słowno-językowe, cielesno-kinestetyczne, interpersonalne, intrapersonalne	1. Śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym śpiewie, w tańcach i muzykowaniu. 2. Dostrzega zmiany dynamiki, tempa i wysokości dźwięku utworu muzycznego, wyraża je, pląsając lub tańcząc. 3. Tworzy muzykę, korzystając z instrumentów perkusyjnych (oraz innych przedmiotów), a także improwizuje ją ruchem. 4. W skupieniu słucha muzyki, w tym także muzyki poważnej. Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Potrafi samodzielnie, według własnego pomysłu, wykonać instrument muzyczny; – Za pośrednictwem dźwięków potrafi wyrazić swoje emocje; – Tworzy symbole muzyczne i reaguje na nie.

	dźwięków i trwanie pauzy, rytm, dynamika i metrum, wysokość i barwa dźwięków, artykulacja, budowa formalna), opowieści ruchowe, tańce. Instrumenty: historia instrumentów muzycznych (pierwsze instrumenty muzyczne: muszle, rogi, naczynia gliniane, suche owoce wypełnione nasionami), oswajanie z barwą i budową instrumentów perkusyjnych: grzechotka, kołatka, bębenek, tamburyn, trójkąt, talerze, ksylofon, metalofon, drewnianka, tarka, dzwonki; rodzaje instrumentów muzycznych, gra na instrumentach w małych grupach i indywidualnie podczas ćwiczeń słuchowych, rytmicznych i ruchowych, w powiązaniu z piosenką, w zadaniach twórczych; gra na instrumentach niekonwencjonalnych, wykonywanych przez dzieci: metalowe pudełko napełnione: grochem, kamykami, piaskiem, naczynia szklane z różną ilością wody. Aktywne słuchanie muzyki: ćwiczenia w spostrzeganiu i odróżnianiu zjawisk akustycznych w przyrodzie i otoczeniu, dźwięków instrumentów o określonej i nieokreślonej wysokości brzmienia; określanie słuchowe: kierunku dźwięku, odległości dźwięku, liczby dźwięków, gęstości dźwięków pochodzących z takich samych instrumentów o różnej liczbie (np. z jednego lub dwóch trójkątów); słuchanie utworów instrumentalnych i wokalnych; uczestnictwo w koncertach.	

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
IX. Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne	Inwencja twórcza dziecka: improwizacje wokalne, słowne, ruchowe, instrumentalne, ćwiczenia i zabawy rozwijające pamięć muzyczną, tworzenie symboli muzycznych i ich odczytywanie. Poznanie zabytków kultury polskiej: budowle sakralne, klasztory, świątynie, zamki, pałace, twierdze, muzea, uniwersytety, architektura pałacowa, rezydencje magnackie występujące w regionie, wytwory sztuki ludowej, tradycje i obrzędy ludowe, stroje regionalne. Elementy malarstwa, rzeźby, architektury: pojęcia i atrybuty związane ze sztuką malarską, rzeźbą i architekturą, twórczość i dzieła Jana Matejki, Stanisława Wyspiańskiego, Józefa Chelmońskiego, Olgi Boznańskiej i innych (według zainteresowań dzieci), współcześni malarze polscy: inni wielcy malarze (Vincent van Gogh, Pablo Picasso, Leonardo da Vinci itp.); galerie, wernisáže, albumy. Różnorodność barw: barwy w przyrodzie w różnych porach roku i porach dnia; barwy podstawowe i pochodne, ciepłe i zimne, porównywanie barw, łączenie barw i różnicowanie stopnia ich nasycenia. Techniki plastyczne: rysunkowo-graficzne: rysowanie kredkami ołówkowymi i świecowymi,	wizualno-przestrzenne, cielesno-kinestetyczne, twórcze, słowno-językowe, intrapersonalne, interpersonalne	1. Przejawia, w miarę swoich możliwości, zainteresowanie wybranymi zabytkami i dziełami sztuki oraz tradycjami i obrzędami ludowymi ze swojego regionu. 2. Umie wyrażać się w różnych technikach plastycznych i przy użyciu elementarnych środków wyrazu (takich jak kształt i barwa) w postaci prostych kompozycji i form konstrukcyjnych. 3. Wykazuje zainteresowanie malarstwem, rzeźbą i architekturą (także architekturą zieleni i architekturą wnętrz). Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Za pośrednictwem barw odtwarza swoje emocje; – Zna najważniejsze zabytki architektury polskiej i światowej, tzw. cuda świata; – Podejmuje próby samodzielnego zaprojektowania swojego pokoju lub placu zabaw; – Zna podstawowe pojęcia związane ze sztuką.

	pastelami, tuszem, ołówkiem, kredą, węglem, świecą, patykami na ziemi, mazakami); <i>malarskie</i>: farbami temperowymi, plakatowymi, akwarelowymi, pastą do zębów, klejem polimerowym, kredą nasączoną wodą z cukrem; <i>przestrzenne</i>: decoupage (ozdabianie przedmiotów techniką serwetkową), origami z kólek i kwadratów, odlewy gipsowe, lepienie (z gliny, plasteliny, modeliny, masy solnej, masy papierowej), budowanie z klocków i materiałów przyrodniczych (śnieg, piach); <i>plaskie</i>: wycinanka (z kolorowego papieru, z materiałów tekstylnych), wyklejanka (z kulek papierowych, z plasteliny, z materiałów przyrodniczych), wydzieranka (z kolorowego papieru, z gazet), kolaż; badanie sposobów tworzenia dzieł plastycznych. Projektowanie pomieszczeń: tworzenie makiet wnętrza, wykorzystywanie surowców wtórnych i materiału przyrodniczego.		
X. Wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci poprzez zabawy konstrukcyjne, budzenie zainteresowań technicznych	Działalność konstrukcyjna: projektowanie, planowanie i konsekwentne tworzenie budowli i innych prac konstruowanych z materiałów przyrodniczych, tektury, kartonów, materiału sypkiego (piasek, glina) za pomocą różnych technik, konstruowanie z różnych materiałów przemysłowych oraz tworzyw naturalnych; zabawy badawcze i proste eksperymenty (światło, dźwięki, energia itp.).	wizualno-przestrzenne, cielesno-kinestetyczne, interpersonalne	1. Wznosi konstrukcje z klocków i tworzy kompozycje z różnorodnych materiałów (np. przyrodniczych), ma poczucie sprawstwa („potrafię to zrobić”) i odczuwa radość z wykonanej pracy. 2. Używa właściwie prostych narzędzi podczas majsterkowania. 3. Interesuje się urządzeniami technicznymi (np. używanymi w gospodarstwie domowym).

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
XI. Pomaganie dzieciom w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych i w unikaniu zagrożeń	Przedmioty życia codziennego i narzędzia: bezpieczne używanie przedmiotów życia codziennego i prostych narzędzi konstrukcyjnych (młotek, gwoździe, obcęgi, imadło) oraz prostych materiałów (papier ścierny, pędzel, farba). Technika w otoczeniu dziecka: ważne dla życia odkrycia i wynalazki, obsługa telefonu stacjonarnego i komórkowego, aparatu fotograficznego, CD, DVD, komputera na miarę dziecięcych potrzeb i potrzeb życia codziennego rodziny, przewidywanie skutków niewłaściwego używania urządzeń, bezpieczeństwo podczas korzystania z urządzeń technicznych. Pogoda i jej elementy: temperatura powietrza, wiatr (prędkość i kierunek), zachmurzenie, nasłonecznienie, rodzaje opadów atmosferycznych (deszcz, grad, śnieg, mżawka, krupa śnieżna), symbole do oznaczania pogody, mapa pogody, prognoza pogody, kalendarz pogody, przyrządy pomiarowe (rodzaje termometrów, barometr, wiatromierz, deszczomierz). Zjawiska atmosferyczne: burza, trąba powietrzna, tęcza, śnieżyca, zamieć, szadź, mgła, krążenie wody w przyrodzie, zamarzanie wody i topnienie lodu; zasady bezpiecznego zachowania	liczбно-matematyczne, przyrodnicze	próbuje rozumieć, jak one działają, i zachowuje ostrożność przy korzystaniu z nich. Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Umie obsługiwać się bezpiecznie przedmiotami i urządzeniami życia codziennego, w tym: telefonem, CD, DVD, komputerem (obsługa, wyszukiwarka internetowa, zapis prostych danych, korespondencja internetowa). 1. Rozpoznaje i nazywa zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku; podejmuje rozsądne decyzje i nie naraża się na niebezpieczeństwo wynikające z pogody, np. nie stoi pod drzewem w czasie burzy, nie zdejmuje czapki w mroźną pogodę. 2. Wie, o czym mówi osoba zapowiadająca pogodę w radiu i w telewizji, np. że będzie padał deszcz, śnieg, wiał wiatr; stosuje się do podawanych informacji w miarę swoich możliwości.

	się podczas niekorzystnych warunków pogodowych, wpływ pogody na zachowania roślin i zwierząt; przysłówia o pogodzie (np. <i>Gdy jaskółka lot swój zniża – deszcz się zbliża; Kiedy słońce zbyt dopieka, to już burza niedaleka; Gdy tulipan płatki chowa, ulewa gotowa</i>).		Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Prowadzi kalendarz pogody; – Potrafi zmierzyć temperaturę powietrza i temperaturę wody; – Postępuje się symbolami do oznaczania pogody; – Przewiduje pogodę.
XII. Wychowanie dla poszanowania roślin i zwierząt	Ekosystemy w mojej okolicy: park, las, pole, łąka, sad, jezioro, rzeka, ogród warzywny; przyroda ożywiona (rośliny, zwierzęta) i nieożywiona (skały, minerały, gleba, woda, powietrze); ssaki, ptaki, ryby, gady, owady; związki i zależności zachodzące w przyrodzie; przyroda w różnych porach roku; wędrowki ptaków (ptaki przylatujące, olatujące i osiadłe); zwierzęta hodowane przez człowieka i dziko żyjące; zwierzęta i rośliny występujące w innych krajach; zwierzęta żyjące w schroniskach; proste doświadczenia i eksperymenty wykazujące zależności pomiędzy wzrostem rośliny a rodzajem gleby, wilgotnością, temperaturą i światłem; zapachy, smaki i barwy występujące w przyrodzie; zachowania i postawy wobec roślin i zwierząt, dostrzeganie piękna przyrody. Biomy na kuli ziemskiej: pustynie lodowe i gorące, pustynie świata (Sahara, Arabska); tundra, tajga, stepy, sawanna; warunki życia w poszczególnych środowiskach.	przyrodnicze	1. Wymienia rośliny i zwierzęta żyjące w różnych środowiskach przyrodniczych, np. w polu, na łące, w lesie. 2. Wie, jakie warunki są potrzebne do rozwoju zwierząt (przestrzeń życiowa, bezpieczeństwo, pokarm) i wzrostu roślin (światło, temperatura, wilgotność). 3. Potrafi wymienić zmiany zachodzące w życiu roślin i zwierząt w kolejnych porach roku; wie, w jaki sposób człowiek może je chronić i pomóc im, np. przetrwać zimę. Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Opiekuje się wybraną rośliną w sali przedszkolnej lub ogrodzie przedszkolnym; – Rozpoznaje i nazywa rośliny i zwierzęta chronione; – Rozpoznaje i nazywa wybrane ekosystemy i biomy; – Postępuje się przyrządami badawczymi (lupą, lornetką, dyktafonem).

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
	Elementy ekologii: rośliny i zwierzęta chronione; parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, pomniki przyrody; przesady i animozje związane z niektórymi zwierzętami (ropucha, pająk, dżdżownica); gromadzenie doświadczeń związanych z ochroną środowiska (oszczędzanie papieru, wody i prądu, segregacja śmieci, dokarmianie zwierząt zimą, sadzenie drzewek, udział w akcji sprzątania świata, obserwacja mrowiska w lesie); zasoby przyrody (odnawialne: woda, gleba, słońce, wiatr, biomasa; nieodnawialne: węgiel kamienny i brunatny, ropa naftowa, gaz ziemny, łupki bitumiczne); naturalne źródła energii: energia słoneczna, biomasa, energia morza, energia wiatru), ekologiczne sposoby ogrzewania mieszkań; niebezpieczeństwa związane z pożarami, huraganami, suszą i powodzią.		
XIII. Wspomaganie rozwoju intelektualnego dzieci wraz z edukacją matematyczną	Klasyfikowanie zbiorów przedmiotów: zbiory obiektów konkretnych (owoców, warzyw, zabawek, kwiatów) i abstrakcyjnych (figury geometryczne) na podstawie 1, 2, 3, 4 cech jakościowych (wielkość, kolor, kształt, przeznaczenie); porównywanie liczebności tworzonych zbiorów, szacowanie („na oko”) i za pomocą określeń: dużo – mało, równo, mniej,	logiczno-matematyczne, wizuально-przestrzenne, słowno-językowe, cielesno-kinestetyczne	1. Liczy obiekty i odróżnia liczenie błędne od poprawnego. 2. Wyznacza wynik dodawania i odejmowania, pomagając sobie liczeniem na palcach lub innych zbiorach zastępczych. 3. Ustala równoliczność dwóch zbiorów, a także posługuje się liczebnikami porządkowymi.

	więcej, więcej o 1, mniej o 1, badanie liczebności przez przeliczanie, ustawianie w pary, porównywanie liczebności zbiorów przez łączenie w pary (zbiory równoliczne, nierównoliczne), posługiwanie się słowem „nie” jako przeczeniem, np. nie jest duży, nie jest okrągły; odzorowywanie zbiorów za pomocą liczmanów lub znaków graficznych, porządkowanie elementów według wzrastającej lub malejącej liczebności; działania na zbiorach: określanie zawierania się zbioru w zbiorze, czy dane elementy mogą być w tym zbiorze (kwiaty – tulipany), podział zbioru na podzbiory według różnych własności jakościowych, określanie części wspólnej zbioru, zbiór w znaczeniu ogólniejszym: owoce, meble, zabawki. Liczenie: posługiwanie się liczebnikami głównymi 1–10, posługiwanie się liczebnikami porządkowymi: pierwszy, drugi, trzeci, czwarty... dziesiąty, dodawanie i odejmowanie liczb naturalnych w zakresie 10 na konkretach, a w pamięci w zakresie $+/- 1, 2$ elementy, działania oparte na podziale zbioru na podzbiory i ponownym ich łączeniu; czytanie cyfr oznaczających liczby: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 i znaków $+$, $-$, $=$, $<$, $>$ – tworzenie zapisów do doskonaleniu umiejętności przeliczania: manipulacje typu: dodać, odjąć, przeliczanie i pokazywanie liczebności na palcach,		5. Wie, na czym polega pomiar długości, i zna proste sposoby mierzenia: krokami, stopa za stopą. 6. Zna stałe następstwo dni i nocy, por roku, dni tygodnia, miesięcy w roku. Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Liczy i dokonuje operacji matematycznych w zakresie przekraczającym 10; – Sprawnie wykonuje działania na zbiorach; – Umie czytać i tworzyć zapis za pomocą grafu; – Zna pojęcia związane z wagą, czasem, objętością; – Rozpoznaje i nazywa bryły geometryczne.

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
	doliczanie i odliczanie, liczenie obiektów znikających z pola widzenia, liczenie w nieograniczonym zakresie, manipulacje pozwalające zrozumieć liczenie dwójkami, piątkami i dziesiątkami (wykorzystanie centymetra, kostek, domina, kłamek); działania na liczbach w kolorach. Mierzenie obiektów: stopa za stopą, krokami, łokciem, sznurkiem, patykiem, miarką krawiecką, stolarską; narzędzia miernicze: linijka, ekierka, prędkościomierz. Rytm i pojęcia czasowe: badanie i tworzenie układów rytmicznych, ustalanie prawidłowości i kontynuowanie ich, przekładanie rytmu z jednej reprezentacji na inną (wzrokowa, słuchowa, ruchowa), dostrzeganie rytmów w utworach wierszowanych. Różnicowanie zmian zachodzących w czasie: dzień, noc, doba, dni tygodnia, pory roku, miesiące, lata, posługiwanie się pojęciami: poprzedni, następny, pomiędzy; za, przed; posługiwanie się nazwami związanymi z czasem w różnych relacjach i z dowolnego miejsca (np. tydzień liczony od czwartku, rok od lipca itp.); mierzenie czasu za pomocą zegara, klepsydry, sekundnika.		

XIV. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisanie	Wielozmysłowe i czynnościowe poznanie figur płaskich (kolo, trójkąt, kwadrat, prostokąt, wielokąt, elipsa) i brył (walec, stożek, graniastoslup, ostrosłup, sześcian, prostopadłościan). Rozwiązywanie prostych zadań matematycznych wraz z arytmetycznym zapisem działań. Gry matematyczne: granie i tworzenie. Ważenie obiektów, mierzenie objętości płynów.		
XIV. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisanie	Orientacja w kierunkach przestrzennych: <i>poznanie schematu własnego ciała</i>, według poczucia: to jestem ja, tak wyglądam, doświadczanie własnych ruchów i orientacja czuciowa (odczuwanie i nazywanie poszczególnych części twarzy i ciała), werbalizowanie czynności wykonywanych przez dzieci; <i>poznanie przestrzeni:</i> według kierunku pionowego (w górze, na dole, na, nad, pod, wysoko, nisko, wyżej, niżej, naprzeciw), poziomego (w przód, do przodu, w tył, do tyłu, obok), w prawo, w lewo (według położenia swego serca); określanie tego, co znajduje się w zasięgu ręki, i tego, co znajduje się w obszarze wzroku, zdolność do różnicowania i określenia kierunków oraz położenia przedmiotów w stosunku do drugiej osoby (przeniesienie schematu swojego ciała na drugą osobę), ustalanie położenia jednych obiektów	wizualno-przestrzenne, słowno-językowe, cielesno-kinestetyczne, interpersonalne, logiczno-matematyczne	1. Rozróżnia stroną lewą i prawą, określa kierunki i ustala położenie obiektów w stosunku do własnej osoby, a także w odniesieniu do innych obiektów. 2. Potrafi określić kierunki oraz miejsca na kartce papieru, rozumie polecenia typu: narysuj kółko w lewym górnym rogu kartki, narysuj szlaczek, zaczynając od lewej strony kartki. 3. Potrafi uważnie patrzeć (organizuje pole spostrzeżeń), aby rozpoznać i zapamiętać to, co jest przedstawione na obrazkach. 4. Dysponuje sprawnością rąk oraz koordynacją wzrokowo-ruchową potrzebną do rysowania, wycinania i nauki pisania. 5. Interesuje się czytaniem i pisanem; jest gotowe do nauki czytania i pisania. 6. Słucha np. opowiadań, baśni i rozmawia o nich; interesuje się książkami.

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
	względem drugich, a także wyznaczanie kierunku od – do wybranego przedmiotu, dyktanda graficzne. Sprawności percepcyjno-motoryczne: gry, zabawy i ćwiczenia równowagi (chodzenie po wyznaczonej linii, odwróconej ławeczce), ćwiczenia kształtujące tułów, skłony w bok i skręty, chody na wprost połączone ze skrętami w lewo i w prawo, chody kombinowane, chodzenie w ślimaka; zataczanie coraz większych kręgów i odwrótnie, bieg ślalomem, z omijaniem rozstawionych chorągiewek, chodzenie w ósemkę, chodzenie tyłem po prostych i zygzakach; zabawy ruchowe z tożeniem, rzucaniem i chwytaniem różnych rozmiarów piłek; rzucanie do celu, rzucanie i chwytanie jedną ręką, próby łączenia rzutów i chwytów w ruchu, w chodzie, w biegu, tożenie piłek i obręczy z biegiem, chwytę prawą i lewą ręką w ruchu i biegu, odbijanie piłki w chodzie po prostej i podczas obracania, wykonywanie dodatkowych zadań ruchowych, np. z klaskaniem, wykonywanie młynka rękami, przerzucanie piłki z ręki do ręki, podrzucanie raz prawą, raz lewą ręką, próby zonglowania, podbijanie balonu raz lewą, raz prawą ręką, wypuszczanie piłeczki tenisowej i łapanie jej, zanim spadnie.		7. Układa krótkie zdania, dzieli zdania na wyrazy, dzieli wyrazy na sylaby; wyodrębnia głoski w słowach o prostej budowie fonetycznej. 8. Rozumie sens informacji podanych w formie uproszczonych rysunków oraz często stosowanych oznaczeń i symboli, np. w przedszkolu, na ulicy, na dworcu. Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Ma dobrze rozwiniętą pamięć ruchową, zapamiętuje sekwencje taneczno-ruchowe oraz potrafi je odtworzyć od początku do końca i odwrotnie; – Układa krótkie zdania, dzieli zdania na wyrazy, a wyrazy na sylaby i głoski; – Zna litery, rozpoznaje i czyta proste wyrazy i teksty.

	Pamięć ruchowa i koordynacja sensoryczno-motoryczna: zagadki ruchowe: rysowanie dłonią (prawą i lewą) oraz palcami znanych schematów (np. piłka, balon, domek, krzesło), wierszyki do rysowania; ćwiczenia oburęczne, usprawnianie obu rąk jednocześnie, np. rysowanie torów kolejowych, dwóch ślimaków o zwiększających się kregach itp. (skręty nadgarstków wprowadzające w ruch dłoń w pozycji pionowej); odtwarzanie treści opowiadań ruchowych zgodnie z porządkiem fabuły i wspak; nauka układów taneczno-ruchowych do muzyki. Sprawności percepcyjno-motoryczne – z wykorzystaniem materiału obrazkowego: zwracanie uwagi na drobne fragmenty ilustracji tematycznych, dostrzegania bardziej i mniej ważnych szczegółów na obrazkach i w otoczeniu dziecka, układanie obrazków z części, porównywanie obrazków różniących się niewielkimi szczegółami, odszukiwanie w zbiorze takich samych obrazków i figur abstrakcyjnych; wyróżnianie składników w szeregu i ustalenie ich kolejności; wyodrębnianie pewnych elementów z całości i składanie ich w całość; różnicowanie przedmiotów na zasadzie cech wspólnych i różniących, kierowanie spostrzeżeniami dzieci w pracy z obrazkiem i historyjką obrazkową, pracą z książką (patrz: III). Sprawność manualna: rysowanie kredkami, świecą, patykami, palcami, kalkowaniem; malowanie	

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
	pędzlem, palcami, całą dłonią, watą, patykami; wycinanie, lepienie; zagadki rysunkowe, łączenie punktów, szlaczki i ornamenty, dekorowanie, rysowanie i tworzenie mandali, wydzieranie, stempowanie, wyszywanie; układanie elementów mozaiki, przybijanki, układanie wzorów z giętkiego tworzywa, tangram, konstruowanie, majstrowanie z tworzywa przyrodniczego. Sluch fizjologiczny i fonematyczny: różnicowanie dźwięków otoczenia, zabawy słuchowe typu: <i>W chowanego</i>, <i>Skąd dochodzi głos</i>; stwierdzenie, że wyraz składa się z głosek (np. oookkkooo), wyodrębnianie głosek na początku, na końcu, w środku wyrazów, poszukiwanie i wyodrębnianie w izolacji głosek w środku wyrazu, wyodrębnianie wszystkich głosek w wyrazie i próby scalania ich, liczenie głosek w wyrazie i budowa symboliczna obrazu wyrazu tzw. schematu; zabawy rozwijające świadomość fonologiczną (różnicowanie, np. Tomek – domek, otło – odło; analiza i synteza sylab: pa-ra-sol-ka); rozpoznawanie rymów (np. kot – pas – plot); dostrzeganie podobieństw między różnymi słowami (np. strach – strych – strumyk); analiza podobieństw (tort – kwiat – kort),		

XV. Wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne	wskazywanie wyrazu, który się nie rymuje; przestawianie i inne manipulacje na głoskach (np. – rok + s = sok, mak + ryba = rak). Symbole i czytanie: zabawy, gry i zadania kształtujące pojęcie symbolu graficznego, praca z klockami obrazkowymi, kartami typu Piotruś, umowne znaczki rozpoznawcze; symbole graficzne w zabawach terenowych, znaki drogowe, rozpoznawanie i rozumienie symboli, np. informacyjnych lub ostrzegawczych, lista dyżurów, kalendarz pogody, rebusy rysunkowe, napisy w zabawach tematycznych; zapoznanie z literami wprowadzonymi według alternatywnych metod zabawowych (metoda Ireny Majchrzak i Marty Bogdanowicz, czytanie globalne według metody Glenna Domana).	słowno-językowe, interpersonalne, intrapersonalne, logiczno-matematyczne, twórcze	
	Wychowanie rodzinne: dom rodzinny, adres zamieszkania, różne pomieszczenia, ich przeznaczenie i sposób zachowania się w nich, struktura rodziny (rodzice, dzieci, rodzeństwo), data i miejsce urodzenia, babcia, dziadek, wnuczek, wnuczka, prababcia, pradziadek, krewni, ciocia, wujek, stryjenka, wiek członków rodziny, ich imiona i nazwiska, praca zawodowa członków rodziny, ulubione zajęcia, tradycje i uroczystości rodzinne (urodziny, imieniny, rocznica chrztu, pierwszej komunii świętej, bierzmowania, ślubu,		1. Wymienia imiona i nazwiska osób bliskich, wie, gdzie pracują, czym się zajmują. 2. Zna nazwę miejscowości, w której mieszka, zna ważniejsze instytucje i orientuje się w rolach społecznych odgrywanych przez ważne osoby, np. policjanta, strażaka. 3. Wie, jakiej jest narodowości, że mieszka w Polsce, a stolicą Polski jest Warszawa. 4. Nazywa godło i flagę, zna polski hymn i wie, że Polska należy do Unii Europejskiej. 5. Wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa.

Obszary działalności edukacyjnej przedszkola	Treści edukacyjne	Rodzaje rozwijanych zdolności	Oczekiwane umiejętności i wiadomości dziecka
	śmierci), okazywanie szacunku dla chleba, wartości preferowane w rodzinie. Wychowanie obywatelskie i patriotyczne: sala tradycji w przedszkolu, łącz regionalny, patron przedszkola (portret patrona przedszkola, życiorys, ciekawostki i anegdoty, dorobek twórczy, najważniejsze wydarzenia z jego życia, osiągnięcia), tradycje i zwyczaje kulturowane w przedszkolu, kronika przedszkola; nazwa miejscowości i jej pochodzenie, herb miejscowości i legenda z nim związana, historia miejscowości, miejsca pamięci narodowej, nazwy najbliższych miast i wsi, najpiękniejsze herby miast w regionie, najpiękniejsze miejsca w okolicy, święta lokalne, państwowe, narodowe, międzynarodowe i religijne, regionalna muzyka, instrumenty, pieśni, tańce, zwyczaje, kuchnia regionalna, sylwetki osób zasłużonych dla środowiska lokalnego i regionu; położenie Polski na mapie Europy – kraje sąsiednie; symbole narodowe: godło Polski, hymn i barwy narodowe, stolica Polski – Warszawa, najstarsze miasta Polski, sylwetki wielkich Polaków (np.: Jana Pawła II, Fryderyka Chopina, Jana Matejki), najważniejsze zabytki i pamiątki kultury narodowej; zawody wykonywane dawniej i obecnie, mieszkańcy i ich zajęcia, instytucje i ważne osoby w mojej miejscowości, praca w różnych instytucjach.		Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Interesuje się historią swojej rodziny; – Aktywnie uczestniczy w przygotowywaniu uroczystości rodzinnych; – Przestrzega zasad i reguł przyjętych w rodzinie; – Pokazuje na mapie Polski swoją miejscowość; – Rozpoznaje herb swojej miejscowości i zna legendę z nim związaną; – Pamięta nazwiska wielkich Polaków; – Jest otwarte na drugiego człowieka bez względu na płeć i przynależność kulturową.

XVI. Elementy wychowania religijnego, filozofii i etyki;²⁶	Wychowanie wielokulturowe i międzykulturowe: Polska krajem wielu narodowości, wyznań i kultur (Białorusini, Czesi, Łemkowie, Ormianie, Karaimi, Ukraińcy, Niemcy, Żydzi, Romowie, Grecy, Tatarzy, Wietnamczycy, Litwini); państwa należące do Unii Europejskiej; jednorodność i odrębność kulturowa (<i>szukać podobieństw, szanować różnice</i>); gry i zabawy dzieci różnych krajów, różnorodność potraw, ubiorów, sposobów spędzania wolnego czasu, sposobów porozumiewania się; promowanie idei pokoju i porozumienia między ludźmi, przeciwdziałanie wszelkim formom rasizmu, antysemityzmu, ksenofobii i innym postawom godzącym w godność człowieka; świadomość własnej tożsamości.	egzystencjalne, intrapersonalne	
	Religie świata: podstawowe dognaty, atrybuty i symbole najważniejszych na świecie religii: chrześcijaństwa, judaizmu, hinduizmu, islamu, buddyzmu; elementy mitologii, kultury antycznej i starożytnej; obiekty kultu religijnego, rodzaje świątyń (katedra, kościół katolicki, kościół luteranski, kościół kalwiński, cerkiew, synagoga, meczet), świętowanie uroczystości religijnych, poznanie postaci świętych, szacunek dla kapłanów, praktyki religijne.		Rozszerzony zakres wiadomości i umiejętności dziecka: – Wie, że istnieją na świecie różne religie i wyznania; – Potrafi odróżnić podstawowe symbole właściwe różnym religiom i wyznaniom; – Przejawia tolerancję dla odmiennych religii i wyznań.

²⁶ Dodatkowy obszar programowy.

Ośrodek zabawy

W kątku samochodowym i ruchu drogowego dzieci doskonale bawią się i uczą podstawowych zasad bezpieczeństwa

Ośrodek biblioteczny

Dzieci chętnie słuchają czytanych opowiadań i wierszy, angażują się w zwyczajne i niezwykłe przygody bohaterów, oglądają ilustracje, opowiadają o własnych przeżyciach i pragnieniach

Ośrodek ekspresji ilustracyjno-wizualnej

Bawiąc się w teatr, odgrywając różne role, dzieci uzewnętrzniają własne uczucia i nastroje, uczą się wyrażania siebie. Scena staje się miejscem, w którym zyskują wiarę we własne siły

Ośrodek naukowo-eksperymentalny i matematyczny

Bawiąc się liczydłami, mozaikami, liczmanami, geoplanami... dzieci rozwijają umiejętności niezbędne w przyszłości do poradzenia sobie w szkole

4. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania

Przedszkole skoncentrowane na jednostce, wspierające dziecko we wszystkich obszarach rozwojowych, opiera się na paradygmacie konstruktywizmu.

Do osiągnięcia zawartych w programie celów kształcenia i wychowania, skupionych na rozwijaniu różnorodnych zdolności dziecka, proponuje się specjalną organizację przestrzeni sali przedszkolnej, która powinna uwzględniać ośrodki (kąciki zainteresowań), służące do zabawy i uczenia się, wyposażone w liczne materiały i pomoce dydaktyczne zachęcające dzieci do podejmowania wielokierunkowej aktywności.

Tabela 1. Materiały i środki dydaktyczne niezbędne do rozwijania wielokierunkowych zdolności dziecka w ośrodkach zainteresowań.

Rodzaje rozwijanych zdolności	Materiały i środki dydaktyczne
Ośrodek zabawy	
wszystkie zdolności kierunkowe i zdolności twórcze	<i>Kącik lalek:</i> kuchnia, komplet wypoczynkowy, stolik, kołyski, wózki, lalki, akcesoria kuchenne; <i>Kącik samochodowy i ruchu drogowego:</i> samochody, pociągi, samoloty, drewniane znaki drogowe, plansze ulicy, garaże, książki o ruchu drogowym, gry planszowe, nagrania odgłosów ulicy; <i>Kącik kosmetyczny i fryzjerski:</i> toaletka, suszarki, lokówki, prostownice, szczotki, grzebienie, ozdoby do włosów, nożyce do strzyżenia włosów; <i>Kącik sklepowy:</i> atrapy produktów spożywczych lub innych (w zależności od zainteresowań dzieci), monety i banknoty, etykiety; <i>Kwiaciarnia:</i> różne gatunki sztucznych roślin doniczkowych i ciętych, wazonny różnej wielkości i kształtu, wstążki do wiązania bukietów, książki z ilustracjami.
Ośrodek biblioteczny	
słowno-językowe, intrapersonalne, interpersonalne, egzystencjalne, przyrodnicze	Książki (o charakterze literackim, komiksowym, popularnonaukowym), encyklopedie, czasopisma, historyjki obrazkowe, ilustracje, litery magnetyczne, suwaki, rozsypanki literowo-sylabowo-wyrazowe, łamigłówki, krzyżówki, rebusy, zabawy planszowe, układanki tematyczne, mozaiki literowe, wyrazy i zdania do czytania globalnego, gry planszowe, kasety i płyty, magnetofon, dyktafon, mapy, kolorowy

	papier o różnej fakturze i wielkości, bindownica, zszywacze, folie, kalka, pieczętki, przybory do pisania, rysowania i kolorowania, karty pracy do pisania po śladzie, kalki do kalkowania, komputery z dostępem do internetu, rzutnik, pisma.
Ośrodek ekspresji ilustracyjno-wizualnej	
wizualno- -przestrzenne, interpersonalne, intrapersonalne, muzyczne, cielesno- -kinestetyczne	Scena, kurtyna, parawany, mikrofon, stroje do przebierania się (kostiumy, peruki, lustra, dekoracje, rekwizyty, maski, czapeczki, kapelusze, sukienki, opaski, wianki, peleryny, chustki, bawełniane koszulki), marionetki, kukielki, pacyнки, plastelina, kartony różnego formatu, kształtu i faktury, kalka techniczna, bibuła, krepina, gaza, papier kolorowy, wzorniki do odrysowywania, modelina, masa solna, zestawy do majsterkowania, domki dla lalek, przybory do rysowania i malowania (kredki ołówkowe, świecowe, ołówki, mazaki), stemple, druciki, skrzynia skarbów (pudełka, puszki, szpulki, sznurki, druty, nakrętki, skrawki materiału, torebki papierowe, wytłaczanki, opakowania po nabiale), kamera wideo, komputer, rzutnik.
Ośrodek naukowo-eksperymentalny i matematyczny	
logiczno- -matematyczne, przyrodnicze, wizualno- -przestrzenne, interpersonalne	Przedmioty do manipulowania, kalkulatory, klocki, kostki do gry, gry planszowe, kolorowe pionki, spinacze, guziki, klamerki do bielizny, bryły geometryczne, mozaika geometryczna, liczmany, cyfry, znaki matematyczne, patyczki, klocki Dinesa i liczby w kolorach, geoplany, gumki, miary metryczne, banknoty i monety, kompas, lupa, lornetki, mikroskop, lupa, pojemniki różnej wielkości, konewki, termometry (lekarski, zaokienny, pokojowy, meteorologiczny, laboratoryjny), wiatromierz, deszczomierz, stopery, uprawy ziół, terrarium dla owadów, akwarium z rybami, akwarium dla żab i żółwi, eksponaty przyrodnicze, kamienie, minerały, przetwory, makieta układu słonecznego, kalendarz pogody, zielniki, albumy, fotografie, komputery.
Ośrodek muzyczny	
muzyczne, cielesno- -kinestetyczne, intrapersonalne, interpersonalne	Instrumenty perkusyjne, grzechotki, brzękadełka wykonane z plastikowych i metalowych puszek, sitek, kapsli drewnianych patyków, inne niekonwencjonalne instrumenty muzyczne (puszki z grochem, kaszą, pudełka z kasztanami, grzebień), sprzęt do nagrywania i odtwarzania muzyki, dyktafon, słuchawki, komputer z kartą muzyczną, ilustracje, płyty CD i kasety z muzyką poważną, rozrywkową, z instruktażem, odgłosami różnych środowisk, ilustracje przedstawiające instrumenty muzyczne (wraz z ich nazwami), pianino.
Ośrodek budowniczo-malarski	
wizualno- -przestrzenne, logiczno- -matematyczne, cielesno- -kinestetyczne, interpersonalne, intrapersonalne	Klocki różnej wielkości, kształtu i koloru, pudełka, papiery do rysowania i malowania, brystoł, karton, gazety, kartony, plastelina, modelina, ciastolina, kleje, żele, glina, gips, pędzle różnej wielkości, pojemniki na wodę, materiał przyrodniczy do konstruowania, wałki do malowania, farby, palety, sztalugi, kredki, kreda kolorowa, węgiel rysunkowy, flamastry, zakreślacze, pojemniki plastikowe, butelki po napojach, pojemniki po nabiale, wytłaczanki, opakowania po żarówkach, wkręty różnej długości, narzędzia do majsterkowania, zestawy montażowe ze schematami, taśmy klejące.

Ośrodek religijny	
intrapersonalne, interpersonalne, egzystencjalne	Ilustracje przedstawiające różne świątynie, biblie dla dzieci z obrazkami, filmy o tematyce religijnej, kasety z pieśniami religijnymi, świece, figurki świętych, atrybuty świąt religijnych.
Ośrodek odpoczynku, marzeń i relaksacji	
egzystencjalne, intrapersonalne, cielesno- -kinestetyczne	Namiot, zabawki-przytulanki, książki, kanapa, hamak, fotel bujany, poduchy, piłki do siedzenia, karimaty, małe poduszeczki (każde dziecko ma swoją), dyski do siedzenia, piłki terapeutyczne, płytoteka z muzyką relaksacyjną.

Do realizacji treści programowych zaleca się metody wynikające z koncepcji wielostronnego kształcenia Wincentego Okonia²⁷, która przewiduje cztery strategie nauczania i uczenia się:

- 1.** Asocjacyjna (A) – nastawiona na przyswajanie przez dzieci gotowej wiedzy. Wymaga stosowania podająco-ilustracyjnych metod nauczania, takich jak: gromadzenie przez dzieci środków dydaktycznych, przeprowadzanie wywiadów, zapamiętywanie wiadomości podawanych przez nauczyciela;
- 2.** Badawcza (P) – polega na samodzielnym zdobywaniu przez dzieci wiedzy na drodze rozwiązywania problemów, szukania odpowiedzi na pytania problemowe, rozwiązywania zadań różnymi sposobami, samodzielnego podejmowania decyzji, oceniania i wartościowania zachowań, wytworów pracy, obserwowania;
- 3.** Eksponująca (E) – zmierza do wyzwalań i pobudzania przeżyć dzieci poprzez eksponowanie różnorodnych utworów muzycznych, plastycznych i różnych dzieł sztuki, jak też wykorzystywanie metod ekspresji: słownej, muzycznej, ruchowej, technicznej, dramowej;
- 4.** Operacyjna (O) – oparta na różnych działaniach dzieci, wymagająca stosowania metod praktycznych. Mogą to być różnego typu doświadczenia i eksperymenty, zajęcia praktyczne, wytwórcze, ekspresyjne, gospodarcze, społecznie użyteczne.

²⁷ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa 1987, s. 347–348.

W grupie metod asymilacji wiedzy znajdują się:

▶ *pogadanka* – jest to rozmowa ukierunkowana nauczyciela z dziećmi polegająca na tym, że nauczyciel zadając pytania, równocześnie przewiduje odpowiedź dzieci;

▶ *praca z książką* – polega na omawianiu ilustracji w niej zawartych oraz wykorzystaniu tekstu literackiego. W starszych grupach nauczyciel może użyć encyklopedii, słowników, czasopism, atlasów geograficznych, map. Dzieci w wieku przedszkolnym wykazują szczególne zainteresowanie książką i potrzebę kontaktu z nią.

W grupie metod samodzielnego dochodzenia do wiedzy wyróżnia się:

▶ *metody sytuacyjne* – polegające na wprowadzaniu dzieci w konkretną sytuację. Zadaniem dzieci jest zrozumieć tę sytuację i podjąć konkretne działania związane z jej rozwiązaniem. Ważne jest przewidywanie skutków podejmowanych decyzji oraz zdawanie sobie sprawy z odpowiedzialności za podejmowane decyzje i dokonywane wybory. Metody sytuacyjne stosuje się z dziećmi 5–6-letnimi;

▶ *burzę mózgow* – nazywaną giełdą pomysłów polega ona na zespołowym rozwiązywaniu problemu lub zadania. Należy dążyć do tego, aby zespół wynalazł jak najwięcej nowych, często zaskakujących pomysłów. Każdy pomysł jest dobry, ale zespół wybiera najlepszy, i zgodnie z nim, rozwiązuje się problem. Burzę mózgow stosujemy w pracy z dziećmi 5–6-letnimi;

▶ *gry dydaktyczne* – charakteryzują się tym, że występuje w nich element zabawowy, zadanie dydaktyczne i reguły gry. Są one wykorzystywane szczególnie wtedy, gdy nauczyciel zamierza doprowadzić dzieci do twórczego opanowania wiadomości, przyzwyczajień i nawyków. Wśród gier dydaktycznych wyróżnia się gry: słowne, obrazkowe, dydaktyczno-ruchowe, komputerowe, z użyciem rzeczywistych przedmiotów. Mogą one być wykorzystywane we wszystkich grupach wiekowych z uwzględnieniem możliwości rozwojowych dziecka. Gry dydaktyczne służą procesowi poznania, a także realizują cele wychowawcze. Uczą poszanowania reguł, współzawodnictwa, sprzyjają uspołecznieniu dziecka, przyzwyczajają zarówno do wygrywania, jak i do przegrywania. Najwyższe walory dydaktyczne mają gry strategiczne. Wyróżnia się tu: gry w giełdę pomysłów – zespołowe poszukiwanie pomysłów rozwiązania jakiegoś problemu, np. jak pomysłowo zorganizować plac zabaw na osiedlu; do gry potrzebne są materiały,

które ułatwią rozwiązanie; gry sytuacyjne – wprowadza się dzieci w jakąś złożoną sytuację, w której muszą podjąć decyzję w sprawie jej rozwiązania, a następnie przewidzieć skutki tej decyzji; gry symulacyjne – uczestnikom zabawy przydziela się określone role do odtworzenia;

▶ *obserwację i pomiar* – polegają na planowym i świadomym spostrzeganiu przedmiotów, zjawisk i procesów. Obserwacje mogą być przeprowadzane w pomieszczeniu lub naturalnym środowisku, podczas bliższych i dalszych wycieczek. Obserwacji niekiedy towarzyszy pomiar, czyli czynności wykonywane przez dzieci, pozwalające określić ilościową stronę obserwowanych przedmiotów, zjawisk, procesów. W przedszkolu tylko niektóre obserwacje mają charakter pomiaru, np. pomiar odległości krokami lub sznurkiem, pomiar temperatury powietrza, ilości nasion, siły wiatru.

Do metod waloryzacyjnych (eksponujących) zaliczamy:

▶ *metody impresyjne* – sprowadzają się do organizowania uczestnictwa dzieci w takich sytuacjach, w których eksponowane są różne wartości – społeczne, moralne, estetyczne, naukowe – wywołujące przeżycia emocjonalne. Dzięki tym metodom dzieci zdobywają wiadomości o świecie, wyprowadzają wnioski praktyczne, które ułatwiają kształtowanie przekonań i postaw. Metody polegają na wywoływaniu takich czynności jak: zdobywanie informacji o dziele, pełne skupienie uczestnictwo w odbiorze, stosowna forma aktywności, **konfrontacja idei zawartej w dziele z zachowaniem się** uczestników.

▶ *metody ekspresyjne* – polegają na wyrażaniu własnych przeżyć, uczuć w konkretnej działalności, a także w twórczości plastycznej, słownej, muzycznej, konstrukcyjnej. Chodzi tu na przykład o czynny udział dzieci w przedstawieniu przedszkolnym, prezentację na wystawach określonych obiektów wykonanych samodzielnie przez dzieci, tworzenie albumów, map, krajobrazów swojej miejscowości.

W grupie metod praktycznych znajdują się:

▶ *metoda ćwiczeń utrwalających* – ma na celu pobudzenie dzieci do powtarzania czynności wcześniej poznanych i doświadczonych, które mają doprowadzić do przyzwyczajień i nawyków oraz ukształtowania różnorodnych umiejętności;

▶ *metoda ćwiczeń terenowych i technicznych*;

▶ *prace hodowlane w przedszkolu i w domu*;

- ▶ *prace społecznie użyteczne na rzecz środowiska i przedszkola* (porządkowanie terenu wokół budynku przedszkolnego);
- ▶ *udział dzieci w różnych akcjach* (sadzenie drzew na terenie przedszkola, dokarmianie zwierząt zimą) oraz w uroczystościach;
- ▶ *metoda stawiania zadań* – ma na celu pobudzić aktywność psychoruchową dzieci. Zadania mogą polegać na organizowaniu sytuacji stawiających dzieci przed koniecznością samodzielnego poszukiwania rozwiązania problemu w działaniu.

Ponieważ w tej samej grupie wiekowej dzieci wykazują zróżnicowane umiejętności, potrzeby, zainteresowania i uzdolnienia, dlatego też konieczne jest respektowanie różnic indywidualnych między wychowankami. Jesteśmy zdania, podobnie jak Krystyna Chałas, że podstawowym warunkiem budzenia zainteresowań jest stwarzanie sytuacji, które pociągają dziecko swą problematycznością, oryginalnością, aktualnością, konfliktem, stąd potrzeba, by nauczyciel stwarzał podopiecznym sytuacje problemowe – zadania poznawcze do rozwiązania, udzielał wskazówek i wzmacniał efekty pracy dzieci poprzez aprobatę. Takie możliwości daje metoda projektów, która w literaturze psychopedagogicznej (John Alford Stevenson²⁸) jest ceniona ze względu na swą skuteczność. Metoda projektów pozwala wychowankom na czynny udział w procesie nabywania nowej wiedzy, zwraca uwagę na podmiotowość dziecka, pozwala mu na samodzielne konstruowanie wiedzy i służy nabywaniu przez nie umiejętności w zakresie: czytania, pisania, słuchania, mówienia, twórczego myślenia, planowania i organizacji pracy, zbierania informacji, zadawania pytań, współpracy w grupie, rozwiązywania problemów, samodzielności, komunikowania się, oceniania i prezentacji własnej pracy.

Metoda projektów jest „sposobem wspierania aktywnego, zaangażowanego i celowego uczenia się oraz rozwoju intelektualnego dziecka”²⁹. Projekt odznacza się pogłębionym badaniem danego tematu o dużej wartości poznawczej. Punktem wyjścia projektu powinna być sytuacja problemowa, wzbudzająca zainteresowanie dzieci. Zaletą tej metody jest wiązanie działalności praktycznej z pracą

---

²⁸ J.H. Helm, L.G. Katz, *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2003, s. 23.

²⁹ Tamże.

umysłową. Poznawanie dokonuje się w wyniku badania otaczającej rzeczywistości. Realizacja projektu przebiega w trzech etapach: etap I – początek projektu, etap II – jego realizacja, etap III – zakończenie projektu.

► **W pierwszym etapie** projektu następuje wybór tematu – pojawia się on jako efekt zainteresowań dzieci lub wynika z inicjatywy nauczyciela (czy też jego programu pracy). W grupie małych dzieci większe szanse powodzenia ma projekt, którego temat nie jest abstrakcyjny, lecz konkretny, oparty na bezpośrednim doświadczeniu, z wykorzystaniem autentycznych obiektów, co stwarza małym badaczom okazję posłużenia się nimi. Projekty mają większe szanse dostarczyć dzieciom wiedzy i wzbogacić ich umiejętności, jeśli dotyczą tematów związanych z istotnymi uwarunkowaniami występującymi w ich środowisku.

Po wyborze tematu nauczyciel przygotowuje własny plan działania w formie siatki wstępnej, dokonując jednocześnie oceny, czy temat jest zgodny z programem wychowania przedszkolnego. Siatka jest rodzajem graficznego przedstawienia powiązań pomiędzy propozycjami czy pytaniami dzieci, które nauczyciel zapisuje (co dodatkowo wspomaga zainteresowanie dzieci czytaniem i pisanie). Dzieci wysuwają propozycje, nauczyciel zapisuje ich pomysły, pytania, kieruje aktywnością dzieci w celu ustalenia strategii umożliwiającej znalezienie odpowiedzi na postawione pytania. Na tym etapie występuje planowanie: jakie środki są potrzebne do znalezienia odpowiedzi na problemy badawcze, jakich ekspertów można zaprosić do współpracy, czy i jak włączyć rodziców do współpracy z grupą, w jaki sposób dzieci zaprezentują to, czego się nauczyły. Rozrysowanie siatki wstępnej pomaga nauczycielowi przewidzieć możliwe kierunki rozwoju tematu i przygotować się do ewentualnych pytań dzieci, zastanowić się nad sposobami zintegrowania i zastosowania wiedzy i umiejętności oraz przygotować potrzebne materiały, które wzbogacą zajęcia.

► **W drugim etapie** następuje wnikliwe zgłębienie tematu przez małych badaczy, próba znalezienia odpowiedzi na postawione pytania oraz formułowanie nowych, bardziej złożonych pytań. Wzbogacenie listy pytań ma na celu zachęcenie dzieci do głębszego przemyślenia tematu. W tej fazie projektu warto włączyć do współpracy rodziców, którzy mogą pomóc np. w gromadzeniu materiałów potrzebnych w realizacji tematu. W fazie realizacji projektu niezwykle istotne jest przygotowanie planu aktywności badawczej; tu nauczyciel dokonuje starannej analizy miejsc, w których mogłyby się odbywać zajęcia w terenie.

Ważnym elementem jest staranna analiza miejsc zajęć terenowych pod kątem: bezpieczeństwa, aktywności badawczej dzieci, udziału ekspertów (pracowników), pomocy dydaktycznych. Dzieci na tym etapie projektu mają możliwość wykorzystania oraz dalszego doskonalenia różnorodnych umiejętności. Do najważniejszych należą: umiejętność zadawania pytań osobom dorosłym, umiejętność obserwowania, umiejętności związane ze sporządzaniem szkiców i rysunków z obserwacji, fotografowanie, umiejętność obserwowania innych osób przy pracy, np. garncarza lub rzeźbiarza. Najważniejszą częścią drugiego etapu jest aktywność badawcza dzieci, na którą składają się: wyprawy w teren, rozmowy z ekspertami, bezpośrednio poznawanie przedmiotów oraz korzystanie z różnych materiałów źródłowych. Wówczas, gdy możliwe są takie zajęcia w terenie, każde z dzieci dostaje określone zadania (stawianie pytań, wykonanie rysunków, fotografii, gromadzenie materiałów).

► **W etapie trzecim** dzieci muszą ustalić, jakimi nowo nabytymi informacjami chcą się podzielić z innymi, w jaki sposób to zrobią, oraz wykonać to, co postanowiły. Nauczyciel powinien przeprowadzić z dziećmi dyskusję podsumowującą, dokonać analizy wykonanego projektu i ocenić stopień realizacji zakładanych celów.

Udokumentowanie realizowanych w ramach projektu zadań można przygotować w postaci tabeli (patrz załącznik na s. 68).

5. Metody diagnozy osiągnięć rozwojowych dziecka

Placówki przedszkolne, jako instytucje wspierające rozwój dziecka, wśród wielu ważnych funkcji pełnią również funkcję diagnostyczno-prognostyczną. Oznacza to, że nauczyciele są zobligowani do ciągłego, systematycznego poznawania rozwijającego się dziecka, do określania zmian rozwojowych, przewidywania ich jakości, włącznie z prognozą szkolną.

Dziecko będące w wieku przedszkolnym przekazuje wiedzę o sobie za pomocą własnego działania, poprzez aktywność sensoryczną i motoryczną, dlatego też podstawową metodą diagnostyczną w programie *Entliczek, pentliczek. Ku dziecku* jest obserwacja.

Obserwacja (łac. *observatio* – uważne przyglądanie się czemuś, skupienie na czymś uwagi) – to metoda, której istotną cechą jest nieingerowanie w tok badanych zjawisk, a ograniczanie się do rejestrowania ich naturalnego przebiegu. Priorytetem takiej diagnozy jest obserwacja dziecka **nie po to, aby je oceniać, ale po to, aby je poznać**³⁰.

Uznajemy, że diagnoza powinna określać kierunek pracy z wychowankiem, wyznaczać konkretne strategie oddziaływań pedagogicznych wraz z wykazem działań dla każdego dziecka o konkretnym profilu zdolności, nie powinna natomiast mieć charakteru etykietowania (np.: dziecko jest niegrzeczne, złośliwe, nadpobudliwe). Dlatego też obserwacja, jako metoda nauczycielskiej diagnozy, ma w procesie edukacyjnym charakter sytuacyjny, pozwala na zaobserwowanie związku między sytuacją a zachowaniem dziecka. Nauczyciel w sposób zamierzony postrzega zachowania dziecka w założonym przez niego układzie bodźców sytuacyjnych, sprzyjających ujawnianiu się zachowań pożądanых³¹.

Proponujemy obserwować dziecko w trakcie jego zabaw indywidualnych i z innymi dziećmi, w trakcie podejmowanych zadań o różnym stopniu trudności i sposobie wykonania, w trakcie szerszych interakcji społecznych. Istotne dla tej

---

³⁰ M. Karwowska-Struczyk, W. Hajnicz, *Obserwacja w poznawaniu dziecka*, WSiP, Warszawa 1998, s. 8.

³¹ Tamże.

działalności będzie więc dokumentowanie aktywności i efektów działań dzieci, co z kolei ułatwi nauczycielowi określenie preferencji wychowanka, rodzaju i zakresu jego potrzeb, zaciekawień, zainteresowań, zdolności, zdobytych umiejętności, sprawności i nawyków.

Aby nauczyciel mógł przeprowadzić rzetelną obserwację, musi wiedzieć, co chce obserwować: jakie cechy osobowościowe, właściwości psychiczne, w jakich zachowaniach i sytuacjach się one przejawiają, jak długo i jak często. Konieczne jest również określenie wskaźników obserwacji, czyli pewnych cech, zdarzeń lub zjawisk, na podstawie których można wnioskować, że zachodzi dane zjawisko lub występuje pewna cecha.

Równie ważna, jak rzetelne określenie wskaźników, jest autoobserwacja, czyli krytyczne, ale jednocześnie twórcze spojrzenie na własną pracę, refleksja nad związkami pomiędzy zachowaniem nauczyciela a zachowaniem dziecka.

Proponowana przez nas diagnoza z założenia i w praktyce powinna mieć określony charakter – winna być:

- ▶ pozytywna, nastawiona na to, co dziecko umie, chce, może;
- ▶ funkcjonalna, dokonywana w działaniu dziecka z dzieckiem, w różnych sytuacjach;
- ▶ wspierająca, a nie klasyfikująca czy selekcyjująca dzieci, opisująca fakty, a nie będąca sumą opinii i ocen³².

Proponujemy, by w celu przeprowadzenia diagnozy nauczyciele pracujący z programem *Ku dziecku*. skorzystali z opracowanego przez nas narzędzia badawczego, jakim jest *Kwestionariusz zdolności i osiągnięć dziecka*. Ten sam kwestionariusz może być przedstawiony rodzicom, pozwoli to uzyskać informacje o dziecku z dodatkowego źródła.

Wypełnianie kwestionariusza powinno być poprzedzone planową obserwacją dziecka, połączoną z monitorowaniem i dokumentowaniem (fotografie, nagrania, analiza wytworów itp.) wskaźników, świadczących o zaistnieniu pewnej cechy u dziecka. Proponujemy, by notować (między innymi w kwestionariuszu) wnioski dotyczące osiągnięć i zdolności dziecka dwa razy w przeciągu roku.

---

³² D. Waloszek, *Nauczyciel i dziecko. Organizacja warunków wychowania*, ODN, Zielona Góra 1998, s. 60.

Dodatkowo, jeśli nauczyciel chce dogłębniej poznać dziecko i zaplanować pracę wspierającą, może skorzystać z innych, opracowanych przez nas narzędzi badawczych (patrz: Załączniki na końcu Programu). Są to:

1. Kwestionariusz zdolności i osiągnięć dziecka w wieku przedszkolnym,
2. Skala kompetencji emocjonalnych,
3. Skala uzdolnień twórczych,
4. Skala kompetencji matematycznych,
5. Kwestionariusz rozmowy z dzieckiem do badania zainteresowań przyrodniczych.

Można też sięgnąć do wystandaryzowanych testów dostępnych w literaturze, takich jak:

- ▶ Próby eksperymentalne do oceny rozwoju analizy i syntezy wzrokowej Haliny Spionek³³,
- ▶ Test do badania słuchowej pamięci fonologicznej Grażyny Krasowicz-Kupis³⁴,
- ▶ Test odtwarzania struktur rytmicznych Miry Stambak³⁵,
- ▶ Badanie słuchu fonematycznego³⁶,
- ▶ Test Oziereckiego³⁷ (sprawność psychomotoryczna),
- ▶ Kwestionariusz do badania zachowania się dziecka w przedszkolu i szkole (Classroom Behaviour Inventory – CBI, Earl Shaefer i May Aaronson)³⁸,
- ▶ Test Kate Franck³⁹ (oryginalność myślenia i wyobraźni).

Zaleca się, by w toku diagnozy wykorzystywać środki audiowizualne. Nagrywać za pomocą kamery lub dyktafonu wypowiedzi i wskaźniki obserwowanych

---

³³ H. Skibińska, *Praca korekcyjno-kompensacyjna z dziećmi z trudnościami w czytaniu i pisaniu*, Wyd. Akademii Bydgoskiej, Bydgoszcz 2001, s. 53–54.

³⁴ G. Krasowicz, *Podręcznik do Zetotestu*, Graner, Lublin 1996.

³⁵ H. Skibińska, *Praca korekcyjno-kompensacyjna z dziećmi...*, poz. cyt., s. 19.

³⁶ J. Tomczak, R. Ziętara, *Kwestionariusz diagnozy i narzędzia badawcze w terapii pedagogicznej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2005, s. 32–34.

³⁷ Tamże, s. 103–104.

³⁸ J. Rembowski, *Badania nad przystosowaniem dzieci do szkoły za pomocą kwestionariusza CBI*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1972, nr 2.

³⁹ M. Jąder, *Krok w kierunku kreatywności. Program stymulowania twórczości na etapie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2005.

zachowań dziecka oraz w miarę możliwości je fotografować. Pozwoli to na rzetelne przeprowadzenie analizy jakościowej zebranego materiału badawczego. Rejestrowanie wypowiedzi na nośnikach elektronicznych ma wiele zalet, przede wszystkim mogą być one przez nauczyciela wielokrotnie odtwarzane. W analizie jakościowej ważne są wypowiedzi werbalne i niewerbalne, dzięki którym nauczyciel, oprócz wiedzy, może identyfikować towarzyszące dzieciom uczucia i emocje. Zachowania niewerbalne to: mimika, kontakt wzrokowy, gesty, pozycja ciała, zachowanie przestrzenne, barwa i ton głosu. Wypowiedzi werbalne pozwalają określić treść wypowiedzi i stopień płynności mowy. W przeprowadzaniu diagnozy możliwości i osiągnięć dzieci należy pamiętać, że wypowiedzi dzieci nie mogą być oceniane w kategoriach: *odpowiedź dobra* lub *zła*.

6. Ewaluacja programu

W procesie ewaluacji niezwykle istotne jest to, że nauczyciel dokumentuje rozwój dziecka oraz przejawy jego osiągnięć i standardów rozwojowych. Przy pomocy rodziców i samych dzieci gromadzi i klasyfikuje różne wytwory ich aktywności, umieszczając je w segregatorze, który nosi nazwę *Książka Przedszkolaka*. Mieszczą się w niej fotografie, prace plastyczne dzieci oraz nagrania z zabaw swobodnych i kierowanych, świąt i uroczystości przedszkolnych, urodzin dzieci celebrowanych w przedszkolu, przeglądów teatralnych, muzycznych, przedstawień, wycieczek itp.

W typowej *Książce Przedszkolaka* znajdują się wytwory aktywności:

- ▶ werbalnej – opowiadania, wiersze, fragmenty przedstawień, dialogi i monologi (w postaci nagrań),
- ▶ wokalne – nagrania piosenek śpiewanych przez dziecko,
- ▶ niewerbalnej – fotografie twarzy i całej postaci dziecka, karty pracy,
- ▶ ruchowej – fotografie robione dzieciom podczas wykonywania zadań,
- ▶ plastycznej – wytwory plastyczne dziecka, odciski dłoni i stóp dziecka w masie solnej.

Książka Przedszkolaka powinna zaczynać się od ogólnych informacji o dziecku: imię i nazwisko, data urodzenia, adres, waga i wzrost (zaleca się, żeby dzieci były mierzone i ważone raz w miesiącu, a wyniki pomiarów były zaznaczone na „wstążce wzrostu”), ulubione potrawy, zabawy i zainteresowania, zdjęcia przyjaciół, kolegów, rodziców i rodzeństwa. *Książka* powinna być prowadzona systematycznie od pierwszych dni pobytu dziecka w placówce przedszkolnej, a oddawana rodzicom pod koniec edukacji przedszkolnej. Zawartość *Książki Przedszkolaka* stanowi podstawę oceny gotowości szkolnej wychowanka.

Podkreślamy, że podstawową metodą oceny rozwoju dziecka jest obserwacja, prowadzona przez nauczyciela na bieżąco, która pozwala mu na dokonanie oceny indywidualnego rozwoju dziecka, po to, by poznać jego zdolności i zainteresowania, opracować indywidualny program wspomagania rozwoju zdolności danego dziecka.

Książka Przedszkolaka „idzie wraz z dzieckiem” i może być doskonałą okazją do nawiązywania i budowania autentycznych relacji i pozytywnej interakcji pomiędzy nauczycielem a dziećmi na kolejnym szczeblu edukacji, jakim jest szkoła podstawowa.

Ośrodek muzyczny

Słuchanie dźwięków „wytworzonych” samodzielnie na instrumentach sprawia dzieciom szczególną satysfakcję i ogromną frajdę

Ośrodek budowniczo- -malarski

Dzieci uwielbiają zostawiać ślady swojej twórczości. Malując, rysując, wyklejając, budując..., konstruują w swoich umysłach obraz otaczającego świata

Ośrodek religijny

Dzieci chętnie słuchają opowieści biblijnych i rozmawiają na temat przeżyć biblijnych bohaterów

Ośrodek odpoczynku, marzeń i relaksacji

Po chwilach wzmożonej aktywności potrzebne są chwile wyciszenia

7. Załączniki

7.1. Planowanie pracy metodą projektów

Nazwa projektu	Odniesienie do treści programowych	Szczegółowe cele	Czynności podejmowane przez dzieci w związku z wybranym tematem	Formy organizacyjne (praca indywidualna, zespołowa, grupowa)	Potrzebne materiały/sprzęt	Uzyskane wyniki	Ewaluacja projektu/refleksje nauczyciela i innych osób

7.2. Kwestionariusz zdolności i osiągnięć dziecka w wieku przedszkolnym

Imię i nazwisko dziecka .....

Data urodzenia .....

Data wypełnienia kwestionariusza .....

L.p.	W jakim stopniu dziecko przejawia podane cechy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Czasami	Nie
1.	Lubi przebywać w przedszkolu					
2.	Interesuje się przyrodą					
3.	Samodzielnie pielęgnuje rośliny					
4.	Chętnie uczestniczy w pracach związanych z uprawą roślin i hodowlą zwierząt					
5.	Zna wiele gatunków zwierząt i pyta o nowe					
6.	Pamięta o dokarmianiu zwierząt zimą					
7.	Chętnie uczestniczy w akcjach: Sprzątanie świata, Święto Ziemi					
8.	Lubi odwiedzać zoo					
9.	Chętnie odwiedza muzea przyrodnicze					
10.	Łatwo zapamiętuje nazwy nowych gatunków roślin i zwierząt					
11.	Chętnie ogląda programy przyrodnicze					
12.	Chętnie prowadzi obserwacje przyrodnicze					
13.	Zbiera rośliny i pyta o ich nazwy					
14.	Zadaje pytania dotyczące zjawisk zachodzących w przyrodzie					
15.	Chętnie postuluje się narzędziami badawczymi					
16.	Kolekcjonuje, zbiera okazy przyrodnicze					
17.	Okazuje niechęć wobec niektórych zwierząt (ropucha, pająk, ślimak)					

Lp.	W jakim stopniu dziecko przejawia podane cechy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Czasami	Nie
18.	Lubi wycieczki krajoznawcze i spacery					
19.	Zadaje pytania związane z ekologią					
20.	Chętnie pomaga przy pracach na działce					
21.	Chętnie przelicza różne przedmioty i ustala wynik					
22.	Rozwiązuje i układa zagadki					
23.	Chętnie rozwiązuje zadania matematyczne					
24.	Lubi pracę na komputerze					
25.	Pyta, w jaki sposób działają różne urządzenia techniczne					
26.	Lubi gry strategiczne, logiczne oraz łamigłówki					
27.	Interesuje się grammi stolikowymi					
28.	Odczytuje godziny na zegarze					
29.	Interesuje się wykonywaniem pomiarów					
30.	Łatwo zapamiętuje różne numery i liczby					
31.	Lubi zabawy w wodzie					
32.	Jest nadrużliwe					
33.	Lubi zajęcia sportowe					
34.	Łatwo się uczy nowych gier sportowych					
35.	Lubi biegać					
36.	Rzuca piłką do celu					
37.	Jest inicjatorem gier i zabaw ruchowych					
38.	Chętnie korzysta ze sprzętu sportowego					
39.	Uczęszcza na dodatkowe zajęcia ruchowe					
40.	Jest zainteresowane tańcem					

41.	Jest ekspresyjne w zabawach ruchowych								
42.	W czasie rozmowy używa mowy ciała (mimiki i gestów)								
43.	Jest niespokojne, gdy musi przebywać dłużej czas w jednym miejscu								
44.	Lubi słuchać muzyki								
45.	Chętnie śpiewa i nuci								
46.	Lubi zabawy ruchowe ze śpiewem								
47.	Jest zainteresowane grą na instrumencie								
48.	Dostrzega i nazywa zjawiska akustyczne w przyrodzie i otoczeniu								
49.	Szybko zapamiętuje melodię								
50.	Śpiewa czysto								
51.	Ma poczucie rytmu								
52.	Dostrzega zmiany rytmu w melodii								
53.	Poprawnie odtwarza rytm								
54.	Odróżnia dźwięki wysokie od niskich								
55.	Umie rozpoznać niewłaściwie zagrane melodie lub niewłaściwie zaśpiewane fragmenty znanych mu piosenek								
56.	Rozpoznaje i nazywa instrumenty muzyczne								
57.	Chętnie uczestniczy w przedstawieniach muzycznych								
58.	Jest oryginalne w ekspresji muzyczno-ruchowej								
59.	Lubi rysować								
60.	Często rysuje i tworzy nowatorskie prace								
61.	Interesują je różne formy plastyczne								
62.	Korzysta z różnych technik plastycznych								
63.	Chętnie wykonuje prace plastyczne								
64.	Samodzielnie sięga po materiały plastyczne								

Lp.	W jakim stopniu dziecko przejawia podane cechy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Czasami	Nie
65.	Zachowuje poprawną kompozycję rysunku					
66.	Dokładnie odwarza szczegóły w rysunkach					
67.	W jego pracach występuje adekwatny nacisk ręki (nie za silny, nie za słaby)					
68.	Tworzy wielobarwne rysunki					
69.	Do prac wprowadza elementy dekoracyjne					
70.	W pracach wyraża emocje					
71.	Wykorzystuje perspektywę (w pracach jest głębia, perspektywa, wieloplanowość)					
72.	Tworzy prace abstrakcyjne					
73.	Zachowuje proporcje					
74.	Przeważnie wypełnia całą przestrzeń kartki					
75.	Chętnie wykonuje prace przestrzenne (orgiami, bryły z masy solnej, gliny lub ciastoliny)					
76.	Lubi projektować nowe jakości (np. w rysunkach)					
77.	Interesuje się czytaniem					
78.	Czyta samodzielnie					
79.	Szybko uczy się nowych słów					
80.	Posługuje się bogatym słownictwem					
81.	Lubi opowiadać różne historie					
82.	Lubi fantazjować					
83.	Chętnie słucha opowiadań innych osób					
84.	Bardziej lubi rozmawiać z dorosłymi niż z dziećmi					

85.	Ma dobrą pamięć do nazw (imion, miejsc, osób, dat)						
86.	Zwraca uwagę na to, że ktoś mówi niepoprawnie pod względem gramatycznym						
87.	Łatwo zapamiętuje piosenki i słowa z języka obcego						
88.	Interesuje się pismem						
89.	Posługuje się edytorem tekstu						
90.	Jest zainteresowane krzyżówkami i zadaniami angażującymi sferę językową						
91.	Tworzy opowiadania i wierszyki						
92.	Tworzy rymy						
93.	Lubi towarzystwo dzieci						
94.	Ma swoje pasje, o których chętnie się wypowiada						
95.	Potrzebuje cichego, spokojnego miejsca po to, by samodzielnie pracować						
96.	Ma pogodne usposobienie						
97.	Nie jest zainteresowane towarzystwem innych dzieci						
98.	Chętnie nawiązuje kontakty z rówieśnikami						
99.	Łatwo aklimatyzuje się w nowym środowisku						
100.	Ma zdolności rozpoznawania swoich mocnych i słabych stron						
101.	Uparcie dąży do celu, który sobie postawiło						
102.	Nazywa swoje emocje i emocje innych ludzi						
103.	Reaguje przesadnie zachowaniami obronnymi na sytuacje stresowe						
104.	Chętnie pomaga innym						
105.	Chętnie dzieli się zabawkami lub słodyczami						
106.	Wykazuje zachowania empatyczne						
107.	Z łatwością nawiązuje kontakty z nieznanymi						

Lp.	W jakim stopniu dziecko przejawia podane cechy	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Czasami	Nie
108.	Jest cierpliwe					
109.	Lubi przewodzić grupie					
110.	Szanuje poglądy innych					
111.	Ma kolegów i przyjaciół					
112.	Ma dużą wiedzę o swoich kolegach					
113.	Chętnie zaprasza innych do zabawy					
114.	Odczytuje emocje innych osób na podstawie wyrazu twarzy, oczu, tonu głosu, gestów					
115.	Jest zapraszany przez innych do zabawy					
116.	Wolny czas spędza z rówieśnikami					
117.	Potrąfi zrezygnować z czegoś na rzecz innych					
118.	Jest samodzielne i zaradne					
119.	Lubi porządek, dba o swoje rzeczy					
120.	Chętnie majsterkuje					
121.	Zadaje pytania o charakterze egzystencjalnym (np. na temat życia i śmierci, aniołów, przekazów biblijnych)					
122.	Jest zainteresowane tematyką religijną (np. chętnie ogląda programy o tematyce religijnej)					
123.	Orientuje się, że istnieją różne wyznania					
124.	Podjemuje zabawy tematyczne o charakterze religijnym (np. zabawa w kościoł)					
125.	Gromadzi przedmioty o charakterze religijnym (np. aniołki, obrazki)					

7.3. Skala kompetencji emocjonalnych

W jakim stopniu podane niżej określenia odnoszą się do dziecka?	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Czasami	Nie
Znajomość własnych emocji					
Posługuje się określeniami dotyczącymi własnych stanów emocjonalnych (np. jestem zły, jest mi smutno, cieszę się)					
Wyraża mimiką swoje stany emocjonalne (np. zadowolenie, złość)					
Wyraża za pomocą mimiki i gestów swoje przeżycia					
Kierowanie emocjami					
Reaguje gniewem (obraża się, odwraca, odchodzi)					
Łatwo wybucha złością, płaczem					
Przejawia zachowania agresywne (np. bije innych, atakuje słowem)					
Szybko kontroluje swoje zachowania w przedszkolu (np. śmiech, okrzyki)					
Okazuje radość z osiągniętego wyniku					
Wszczyna awantury i kłótnie					
Przejawia cechy będące wskaźnikami uruchamiania mechanizmów obronnych (zbołata mina, bole brzucha)					
Łatwo i szybko okazuje uczucia wobec nauczyciela i innych dorosłych (nadmierne przytulanie się, obejmowanie)					
Zdolność motywowania się					
Powstrzymuje się od płaczu w chwilach niepowodzenia					
Potrąfi skupić się na zadaniu mało atrakcyjnym w danej chwili, aby w konsekwencji osiągnąć bardziej szczytny cel					

W jakim stopniu podane niżej określenia odnoszą się do dziecka?	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Czasami	Nie
Rozpoznawanie emocji u innych					
Potrafi określić emocje bohatera (literackiego, sztuki teatralnej)					
Dostrzega krzywdę innych dzieci					
Staje w obronie skrzywdzonych					
Kontroluje zachowania innych (np. na zajęciach dydaktycznych: <i>cicho, nie krzycz, nie przeszkadzaj, uspokój się</i>)					
Potrafi za pomocą innych form ekspresji (np. w rysunkach) przedstawić np. strach, zadowolenie, radość, smutek					
Nawiązywanie i podtrzymywanie związków z innymi					
Pomaga innym dzieciom					
Pociesza kolegę (koleżankę) w trudnych sytuacjach					
W kontaktach z innymi jest uprzejme (np. używa zwrotów grzecznościowych)					
Współodczuwa z innymi					
Rozpoznaje i nazywa stany emocjonalne innych					

7.4. Skala uzdolnień twórczych

W jakim stopniu podane niżej określenia odnoszą się do dziecka?	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Czasami	Nie
Jest pełne inicjatywy					
Jest przywódcą grupy lub zabaw					
Jest dzieckiem aktywnym					
Ma stanowcze, zdecydowane, odważne poglądy					
Jest wesołe i ma życzliwe poczucie humoru					
Przejawia silną motywację do pracy (ulubionych zajęć, zadań)					
W tym, co je interesuje, jest dokładne, dąży do celu					
Jest niezależne w myśleniu, nie zmienia zdania pod wpływem innych					
Przejawia cechy krytycznego myślenia i działania					
Przejawia wiele zainteresowań					
Jest dzieckiem witalnym i entuzjastycznym					
Jest dzieckiem, które dostrzega i ceni estetykę					
Ma typowe dla płci (dziewczęce/chłopięce) zainteresowania					
Ma bogatą wyobraźnię					
Wymyśla wiele rozwiązań tego samego problemu					
Podjemuje ryzyko, przejawia niezależność, wyraża śmiało swoje zdanie					
Jest oryginalne w różnych formach wypowiedzi (ustnych, plastycznych, ruchowych), daje niezwykle rzadkie lub bystre odpowiedzi, jego wytwory odróżniają się					

W jakim stopniu podane niżej określenia odnoszą się do dziecka?	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Czasami	Nie
Rówieśnicy zwracają się często do niego w różnych sprawach (pomysły, wskazówki, decyzje)					
Cechuje je szybkie tempo procesów myślowych					
Nie jest zahamowane					
Ma zainteresowania czytelnicze					
Potrafi się zwrócić o pomoc do dorosłych i do dzieci					
Umie współpracować z innymi i przejawia zdrową rywalizację					
Posiada zdolność autoprezentacji					
Dobrze się komunikuje z innymi					

7.5. Skala kompetencji matematycznych

W jakim stopniu podane niżej określenia odnoszą się do dziecka?	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Czasami	Nie
Zna nazwy części ciała i posługuje się nimi					
Potrąfi określić położenie przedmiotów w przestrzeni (na, pod, za, obok, w środku, wyżej, niżej, daleko, blisko)					
Określa kierunki (w przód, w tył, do góry, na dół)					
Określa kierunki (w prawo, w lewo)					
Potrąfi określić położenie przedmiotów w przestrzeni w odniesieniu do siebie (na prawo, na lewo, naprzeciw)					
Zna i odróżnia figury geometryczne (koło, kwadrat, prostokąt, trójkąt)					
Rozpoznaje bryły przestrzenne (kula, walec, sześcian)					
Zna określenia dotyczące czasu (długo, dłużej, krótko, krócej) i posługuje się nimi					
Zna pojęcia: rano, południe, wieczór, dziś, wczoraj, jutro, i posługuje się nimi					
Zna nazwy pór roku					
Zna nazwy dni tygodnia					
Zna nazwy miesięcy					
Dostrzega i kontynuuje rytmy					
Przełącza sekwencje na inne reprezentacje (wizualną, dźwiękową, ruchową)					
Posługuje się określeniami związanymi z pojęciem masy (ciężki, cięższy, taki sam, lekki, lżejszy)					
Dokonuje czynności manipulacyjnych przy porównywaniu masy (dodać, dosypać, odsypać)					
Dokonuje czynności manipulacyjnych przy porównywaniu objętości (przelewanie, przesyppywanie)					

W jakim stopniu podane niżej określenia odnoszą się do dziecka?	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno powiedzieć	Czasami	Nie
Klasyfikuje i grupuje przedmioty według 1, 2 cech jakościowych					
Klasyfikuje i grupuje przedmioty według 3, 4 cech jakościowych					
Rozumie i wykonuje działania na zbiorach (część wspólna, zawieranie się, podział na podzbiory)					
Porównuje liczebność zbiorów (szacunkowo, posługując się określeniami ogólnymi)					
Ustala równoliczność poprzez:					
▶ łączenie w pary					
▶ liczenie					
Wykorzystuje do liczenia palce					
Zna liczby od 1 do 10					
Liczy w zakresie 10					
Przelicza w zakresie powyżej 10					
Poprawnie liczy przedmioty będące w ruchu (np. przejeżdżające samochody, wkładane do pudełka przedmioty) w zakresie 10					
Odwzorowuje liczebność zbiorów za pomocą liczmanów lub znaków graficznych					
Układa przedmioty w serie rosnące i malejące					
Posługuje się liczebnikami porządkowymi w zakresie 10					
Rozumie i wykonuje działania polegające na rozkładaniu i składaniu zbiorów					
Ustala wynik dodawania i odejmowania w zakresie 5					
Ustala wynik dodawania i odejmowania powyżej 5					
Zna znaki arytmetyczne					
Potrafi zapisać działanie matematyczne					
Porównuje obiekty i określa, czy są takiej samej długości					
Mierzy długość łokciem, krokami i stopą za stopą					
Posługuje się narzędziami mierniczymi					

7.6. Kwestionariusz rozmowy z dzieckiem do badania zainteresowań przyrodniczych

Kwestionariusz składa się z dwu części: część pierwsza pozwala na ustalenie zainteresowań przyrodniczych deklarowanych przez dziecko, część druga – na ustalenie zainteresowań przyrodniczych okazywanych w działaniu. Zarówno w części pierwszej, jak i drugiej zaleca się, żeby prowadzone badania były nagrywane za pomocą kamery lub dyktafonu, co pozwoli na rzetelne przeprowadzenie analizy jakościowej zebranego materiału badawczego. Wypowiedzi rejestrowane na nośnikach elektronicznych mają wiele zalet, przede wszystkim mogą być przez nauczyciela wielokrotnie odtwarzane. W analizie jakościowej ważne są wypowiedzi werbalne i niewerbalne, dzięki którym możemy, oprócz wiedzy, identyfikować towarzyszące dzieciom uczucia i emocje. Zachowania niewerbalne to: mimika, kontakt wzrokowy, gesty, pozycja ciała, zachowanie przestrzenne, barwa i ton głosu. Wypowiedzi werbalne pozwalają określić treść wypowiedzi i stopień płynności mowy. Wypowiedzi dzieci nie są oceniane w kategoriach: *odpowiedź dobra* lub *zła*.

Część I – polega na przeprowadzeniu z dzieckiem rozmowy kierowanej pytaniami:

1. Czy lubisz obserwować przyrodę? Dlaczego?
2. Co obserwowałeś ostatnio? Opowiedz o tym.
3. Jak wyglądałby świat, gdyby nie było roślin i zwierząt?
4. Jakie programy telewizyjne lubisz oglądać najbardziej? Dlaczego?
5. Jakie czasopisma i książki czytasz najchętniej? Dlaczego?
6. Czy lubisz opiekować się roślinami? Jeżeli tak, to w jaki sposób to robisz?
7. Czy interesujesz się zwierzętami? W jaki sposób zdobywasz informacje na ich temat?
8. Czy lubisz zbierać i gromadzić materiały przyrodnicze? Jeżeli tak, to jakie?
9. Czy lubisz przeprowadzać doświadczenia i eksperymenty? Dlaczego?
10. Czy pomagasz zwierzętom w czasie zimy? Dlaczego i w jaki sposób to robisz?

I1. Czy chciałbyś mieć w domu jakieś zwierzę? Jakie i dlaczego?

I2. Zadaj pytanie związane z przyrodą.

Część II – ma na celu sprawdzenie, jakie są zainteresowania przyrodnicze dzieci okazywane w konkretnych sytuacjach. Do tych badań należy wykorzystać obserwację kategoryzowaną. Proponuje się obserwowanie zachowania dzieci w sytuacjach, gdy:

▶ zostaną zaproszone do przesadzania roślin ozdobnych (kategorie: zajmuje się czymś innym; tylko obserwuje, chętnie przesadza rośliny);

▶ zostaną zaproszone do wykonania zielnika (kategorie: nie podejmuje zadania; tylko obserwuje, nie kończy rozpoczętej pracy, wykonuje zielnik);

▶ zostaną wyznaczone do wykonywania obowiązków dyżurnego w kąciku przyrodniczym (kategorie: nie zagląda do kącika przyrody; obowiązki wykonuje niedbale; troszczy się o rośliny i zwierzęta; obowiązki wykonuje z dużym zaangażowaniem);

▶ zostanie zorganizowana wycieczka do wybranego ekosystemu (kategorie: nie interesuje się przyrodą; obserwuje przyrodę i zbiera materiały przyrodnicze; posługuje się sprzętem badawczym).

8. WYKAZ LITERATURY POMOCNICZEJ DLA NAUCZYCIELA

- Al-Khamisy Danuta, *Edukacja przedszkolna a integracja społeczna*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2006.
- Bałachowicz Józefa, *Style działań edukacyjnych nauczycieli klas początkowych. Między uprzedmiotowieniem a podmiotowością*, WSP TWP, Warszawa 2009.
- Bogdanowicz Marta, Barańska Małgorzata, Jakacka Ewa, *Metoda Dobrego Startu. Piosenki do rysowania dla najmłodszych*, Gdańsk 2006.
- Brzezińska Anna, Burtowy Maria, *Psychopedagogiczne problemy edukacji przedszkolnej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1992.
- Demel Genowefa, *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, Warszawa 2004.
- Dmochowska Maria, *Zanim dziecko zacznie pisać*, Warszawa 1991.
- Doliński Dariusz, *Mechanizmy wzbudzania emocji. Ekspresja emocji. Emocje podstawowe i pochodne*, w: Jan Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki*, tom 2, Gdańsk Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2000.
- Dołęga Zofia, *Diagnoza psychologiczna dzieci w wieku przedszkolnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice 2005.
- Dudzińska Irena, *Dziecko sześćoletnie uczy się czytać*, Warszawa 1991.
- Fiedler Maria, *Matematyka już w przedszkolu*, Warszawa 1983.
- Gardner Howard, *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*, Media Rodzina, Poznań 2002.
- Gołębniak Bogusława Dorota, *Uczenie metodą projektów*, Warszawa 2002.
- Gruszczyk-Kolczyńska Edyta, Zielińska Ewa, *Dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się matematyki*, WSiP, Warszawa 1992.
- Gruszczyk-Kolczyńska Edyta, Zielińska Ewa, *Dziecięca matematyka*, Warszawa 1997.
- Gruszczyk-Kolczyńska Edyta, Zielińska Ewa, *Wspomaganie dzieci w rozwoju do skupiania uwagi i zapamiętywania*, WSiP, Warszawa 2004.
- Guz Sabina, *Edukacja przedszkolna w okresie przemian*, WSP TWP, Warszawa 1996.
- Guz Sabina, *Edukacja przedszkolna na przełomie tysiącleci*, WSP TWP, Warszawa 2001.
- Guz Sabina, *Rozwój i edukacja dziecka. Szanse i zagrożenia*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2005.
- Helm Judy Harris, Katz Lilian G., *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2003.
- Kamińska Krystyna, *Nauka czytania dzieci w wieku przedszkolnym*, WSiP, Warszawa 1991.
- Kielar-Turska Maria, *Jak pomagać dziecku w poznawaniu świata*, Warszawa 1992.

- Klim-Klimaszewska Anna, *Pedagogika przedszkolna*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2005.
- Klus-Stańska Dorota, *Konstruowanie wiedzy w szkole*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2002.
- Krauze-Sikorska Hanna, *Edukacja przez sztukę. O edukacyjnych wartościach artystycznej twórczości dziecka*, Poznań 2006.
- Majchrzak Irena, *Wprowadzanie dziecka w świat pisma*, Warszawa 1995.
- Moroz Henryk, *Rozwijanie pojęć matematycznych*, Warszawa 1982.
- Muchacka Bożena, *Zabawy badawcze w edukacji przedszkolnej*, Kraków 2002.
- Mystkowska Halina, *Rozwijanie mowy i myślenia dzieci w wieku przedszkolnym*, Warszawa 1991.
- Pankowska Krystyna, *Drama i myślenie. O znaczeniach i wartościach baśni*, tom I i II, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1985.
- Pankowska Krystyna, *Pedagogika dramy. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2000.
- Parczewska Teresa, *Edukacja ekologiczna w przedszkolu. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2009.
- Sachajska Elżbieta, *Uczymy poprawnej wymowy*, Warszawa 1991.
- Suświłło Małgorzata, *Inteligencje wielorakie w nowoczesnym kształceniu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2004.
- Uszyńska-Jarmoc Janina, *Rozwój dziecka a edukacja*, w: Krystyna Lubomirska (red.), *Edukacja elementarna. Podstawy teoretyczne – wybrane zagadnienia*, Zeszyt 1., CODN, Warszawa 2005.
- Waloszek Danuta, *Pedagogika przedszkolna, metamorfoza statusu i przedmiotu badań*, Kraków 2006.
- Waloszek Danuta, *Nauczyciel i dziecko. Organizacja warunków wychowania*, ODN, Zielona Góra 1998.
- Waloszek Danuta, *Program w edukacji dzieci. Geneza, istota, kryteria*, Warszawa 2005.
- Włoch Stanisława (red.), *Edukacja przedszkolna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2006.

Artykuły

- Bogdanowicz Marta, *Dziecko o specjalnych potrzebach edukacyjnych w przedszkolu*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2000, nr 5.
- Braun-Gałkowska Maria, *Dziecko w świecie mediów*, „Edukacja i Dialog” 2003, nr 6.
- Doniec Zofia, *Gimnastyka buzi – ćwiczenia i zabawy logopedyczne*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2002, nr 2.
- Falkiewicz-Szult Małgorzata, *Przedszkole a wszechstronny rozwój dzieci zdolnych*, „Wychowanie na co dzień” 2007, nr 3.

- Gruszczyk-Kolczyńska Edyta, Zielińska Ewa, *O roli zabawek w procesie rozwoju umysłowego dzieci*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2003, nr 5.
- Gruszczyk-Kolczyńska Edyta, Zielińska Ewa, *Jak przebiega proces uczenia się w przedszkolu*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2003, cykl 4 artykułów.
- Kielar Maria, *Rozwijanie umiejętności opowiadania u dzieci w wieku przedszkolnym*, „Wychowanie w Przedszkolu” 1983, nr 7, 8.
- Pufal-Struzik Irena, *Zdolności matematyczne u dzieci: czym są i jak je rozwijać*, „Nauczanie Początkowe” 2004/2005, nr 4.
- Ślusarek Bernadetta, *Okazje edukacyjne w praktyce przedszkolnej*, „Wychowanie w Przedszkolu” 1989, nr 10.
- Ziółkowska-Sobecka Marta, *Posłuchajcie bajki. Rozważania o tym, jak opowiadać w przedszkolu*, „Wychowanie w Przedszkolu” 1996, nr 4.
- Zwiernik Jolanta, *Szanse rozwojowe dziecka wobec projektowania sytuacji edukacyjnych*, „Wychowanie w Przedszkolu” 1986, nr 11.

